



LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU
Yhdessä enemmän

Kotouttavien toimenpiteiden merkitys turva- paikanhakijoille vastaanottokeskuksessa

Kirkkala, Tuija





Laurea-ammattikorkeakoulu
Hyvinkää

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU
Yhdessä enemmän

Kotouttavien toimenpiteiden merkitys turvapaikanhaki- joille vastaanottokeskuksessa

Kirkkala Tuija
Sosiaalialan koulutusohjelma
Opinnäytetyö
Tammikuu, 2017

Kirkkala Tuija

Kotouttavien toimenpiteiden merkitys turvapaikanhakijoille vastaanottokeskuksessa

Vuosi 2017 Sivumäärä 44

Opinnäytetyöni tavoitteena oli tutkia kotouttavien toimenpiteiden merkitystä turvapaikanhakijoille vastaanottokeskuksessa. Tavoitteenani oli myös löytää kehittämissuhteita kotouttavien toimenpiteiden tarjontaan vastaanottokeskuksessa. Tein opinnäytetyöni yhteistyössä erään Uudellamaalla sijainneen, syyskuussa 2016 toimintansa lopettaneen vastaanottokeskuksen kanssa. Opinnäytetyöni hyödynsaajina ovat vastaanottokeskukset ja ne henkilöt, jotka työskentelevät turvapaikanhakijoiden kanssa esimerkiksi vapaaehtoistyössä. Vaikka opinnäytetyöni on tapaustutkimus ja keräsin tutkimusaineiston vain yhden vastaanottokeskuksen ympäristöstä, voidaan tuloksia hyödyntää myös muissa vastaanottokeskuksissa.

Opinnäytetyöni aineisto sisälsi kyselyn työntekijöille kotouttavien toimenpiteiden merkityksestä turvapaikanhakijoille. Havainnoista vastaanottokeskuksessa ja suomen kielen kerhossa tekemistäni havainnoista. Aineistona käytin myös yhtä keskustelua, joka käytiin suljetussa Facebook ryhmässä turvapaikanhakijan kanssa suomen kielen opetuksesta.

Opinnäytetyöni teoreettinen viitekehys kattaa tietoa turvapaikanhakijoista, kotoutumisesta ja kotoutumisesta sekä vastaanottokeskustoiminnasta. Lisäksi käsittelen maahanmuuttoviraston tilastoja ja edellä mainittuja koskevia lakeja. Opinnäytetyötä varten olen tutustunut aiheeseen koskeviin tutkimuksiin ja kirjallisuuteen. Opinnäytetyön keskeisenä tuloksena sain tietoa siitä, mitkä seikat olivat erityisen tärkeitä kotoutumisen kannalta. Tärkeiksi tuloksiksi nousivat vuorovaikutus kantaväestön kanssa ja työnteon mahdollisuus vastaanottokeskuksen ulkopuolella. Työnteko ja vuorovaikutus suomalaisten kanssa edistävät kotoutumista ja pitävät yllä myös mielenterveyttä raskaan ja pitkän turvapaikkapäätösodottelun aikana. Kotouttaviin toimenpiteisiin tulisi kiinnittää entistä enemmän huomiota. Kotouttavat toimenpiteet eli esikotouttaminen tulisi aloittaa jo vastaanottokeskuksessa.

Asiasanat: Kotouttaminen, kotoutuminen, turvapaikanhakija, vastaanottokeskus

Kirkkala Tuija

The purpose of the methods of integration for asylum seekers in reception centre

Year	2017	Pages	44
------	------	-------	----

The objective of this thesis was to study the purpose of the methods of integration for asylum seekers in reception centre. The aim of the thesis was to find out which methods of integration are the most important to asylum seekers while they live in a reception centre. Furthermore this thesis tries to find out how to develop the methods of integration in reception centres. The thesis was made in co-ordination with one reception centre which was located in Uusimaa until its operations finished in September 2016. Beneficiaries of this thesis are the reception centres and those workers who work with the asylum seekers, for example the volunteers. Even though the thesis was a case study, the results can be used as well in other reception centres.

The thesis research material was collected from the reception centre with the survey being given to the employees about the purpose of the methods of integration for asylum seekers in the reception centre. This was from the employee's point of view including observations within the reception centre environment. Furthermore, material was used which included one discussion in a closed Facebook-group with an asylum seeker about the teaching of the Finnish language in the reception centre.

The theoretical framework of this thesis contains information about asylum seekers, Finnish Immigration Service's statistics, integration and how reception centres work and the laws related to them. Furthermore knowledge of the studies and literature in the field. The result of this thesis indicates which methods of integration are the most important for integration. The important results were the interaction with Finns and the opportunity to do work outside of the reception centre. Working and interaction with Finns promotes integration and it maintains mental health during the difficult period before the asylum decision. Attention should be paid to integration more than before and particularly at the start of the integration in the reception centre.

Keywords: Integration, asylum seeker, reception centre

Sisällys

1	Tausta, tavoite ja tarkoitus sekä tutkimuskysymys	6
2	Teoreettinen viitekehys.....	10
3	Tutkimusmenetelmät, tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys	14
3.1	Tutkimusmenetelmät	15
3.2	Opinnäytetyön luotettavuus ja eettiset kysymykset	19
4	Tutkimustulokset	21
4.1	Käsitys kotouttamisesta työntekijöiden näkökulma.....	21
4.2	Suomen kielen opetuksen merkitys	22
4.3	Kotouttavien toimenpiteiden merkitys turvapaikanhakijoille	24
4.4	Kotouttavien toimenpiteiden kehittäminen	27
5	Johtopäätökset ja kehittämissuhteet	28
	Lähteet	35
	Kuviot	39
	Taulukot	40
	Liitteet	41

1 Tausta, tavoite ja tarkoitus sekä tutkimuskysymys

Vuonna 2015 Euroopassa jätettiin uusia turvapaikkahakemuksia yli miljoona. Yli 3700 turvapaikanhakijan uutisoitiin hävinneen tai kuolleen pakomatkinsa aikana. Sveitsiläisen tutkimuksen mukaan onnistuneesti kotoutuneet turvapaikanhakijat voivat auttaa hillitsemään nousevaa kansallismielistä vastarintaa, mitä on havaittavissa ympäri Eurooppaa. (Hainmuller, Hangartner & Lawrence 2016, 1.) Vuonna 2015 alkaneen pakolaistilanteen myötä turvapaikanhakijat ovat saapuneet myös Suomeen. Suomen turvapaikanhakijamäärät ovat vaihdelleet 2000-luvulla n. 1500 ja 6000 hakijan välillä. Vuonna 2015 Suomeen saapui 32 476 turvapaikanhakijaa. Meneillään on suurin pakolaiskriisi sitten toisen maailmansodan (Turvapaikanhakijat 2016). Myönteisiä turvapaikkapäätöksiä annetaan enemmän kuin koskaan aiemmin. Koska turvapaikkapäätöksen odottaminen saattaa kestää vuodesta kahteen vuoteen, olisi tärkeää, että kotouttaviin toimenpiteisiin kiinnitettäisiin enemmän huomiota ja pyrittäisiin kehittämään niitä vastaanottokeskuksissa.

Kiinnostuin kotouttavien toimenpiteiden merkityksestä turvapaikanhakijoille sosiaaliohjauksen syventävässä harjoittelussa, jonka suoritin vastaanottokeskuksessa, ja toimiessani toisessa vastaanottokeskuksessa vapaaehtoisena opettaen suomen kielen kerhossa. Näistä kokemuksista ja siitä, että harjoittelun ja vapaaehtoistyön myötä sain tutustua henkilökohtaisesti turvapaikanhakijoihin, kiinnostukseni ja tiedonhaluni kotouttamisen merkityksestä vastaanottokeskuksessa lisääntyi ja hakeuduin vastaanottokeskukseen sosionomiopintoihini liittyvään kehittämistyönharjoitteluun. Kyseisessä vastaanottokeskuksessa suoritin myös havainnoinnin sekä kyselyn työntekijöille opinnäytetyötäni varten.

Opinnäytetyölläni haluan tuoda esille kotouttavien toimenpiteiden merkityksen turvapaikanhakijoille vastaanottokeskuksessa. Opinnäytetyöni tutkimuskysymys on, mikä on kotouttavien toimenpiteiden merkitys turvapaikanhakijoille vastaanottokeskuksessa? Nostan esiin myös vastaanottokeskuksen työntekijöiden näkökulman kotouttavien toimenpiteiden merkityksestä turvapaikanhakijoille vastaanottokeskuksessa. Opinnäytetyölläni pyrin myös tuomaan esille maahanmuuttoviraston linjauksen kotouttavien toimenpiteiden järjestämisestä ja linjauksesta johtuvista seurauksista vastaanottokeskusympäristössä. Maahanmuuttovirasto linjaa, että kotouttavat toimenpiteet eivät kuulu vastaanottokeskusten toimintaan. (Kotouttaminen kuuluu vasta oleskeluvan saaneille 2016.)

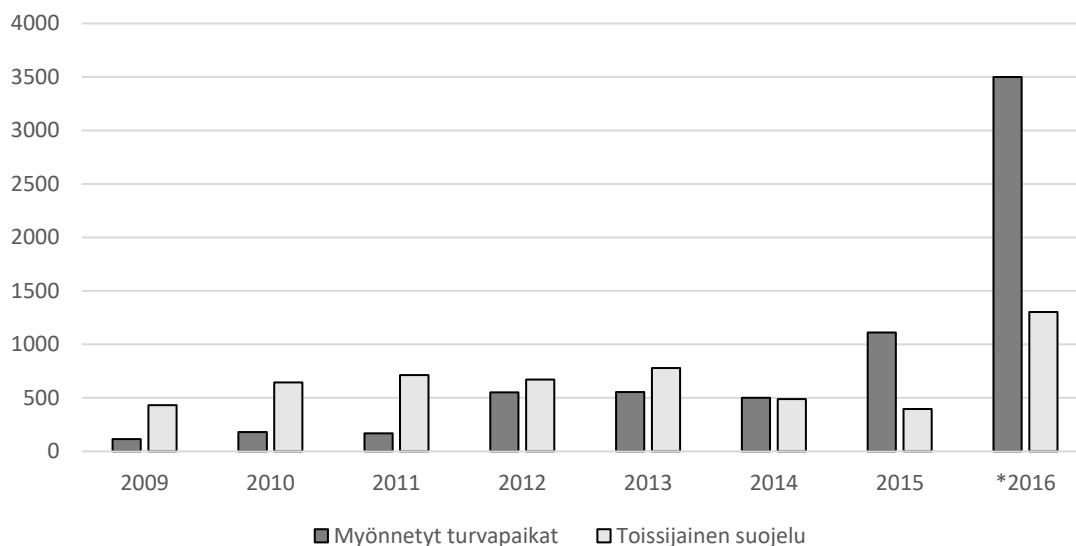
Esittelin opinnäytetyön aiheen vastaanottokeskuksen johtajalle ja vastaavalle ohjaajalle. Heidän mielestä aihe oli tärkeä ja ajankohtainen. Teimme opinnäytetyösopimuksen, tutkimuslupaa ei vastaanottokeskuksen johtajan mukaan tarvittu, koska kaikkea opinnäytetyön aineistoa

käsittelisin anonymisti ja tutkittava aihe ei ollut arkaluontoinen. Vastaanottokeskuksesta tarjottiin tilat ja materiaalit opinnäytetyötäni varten.

Katsaus tilastoihin

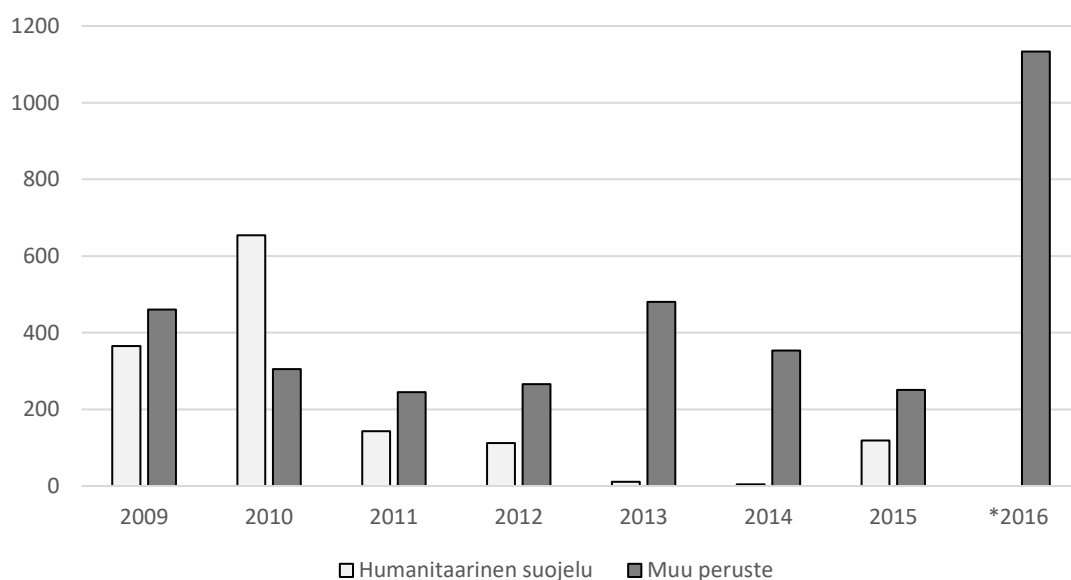
Kotouttamisen merkitys kasvaa turvapaikkaa hakevien määrän noustessa. Tilastoja turvapaikkapäätöksistä löytyy muun muassa Maahanmuuttoviraston sivuilta vuodesta 2000 lähtien. (Turvapaikka- ja pakolaistilastot 2016.) Vuosien 2009-2014 luvut (kuviot 1-3) ovat Euroopan muuttoliikeverkoston eli EMT:n laatimasta tilastosta. (Myönnetty kansainvälinen suojelu 2016.) Vuosien 2015-2016 tilastot ovat maahanmuuttoviraston tilastoista (Turvapaikka- ja pakolaistilastot 2016).

Pakolaisaseman saavat ne turvapaikanhakijat, jotka saavat myönteisen turvapaikkapäätöksen (kuvio 1). Pakolainen on ulkomaalainen, jolla on perustellusti syytä pelätä joutuvansa vainotuksi alkuperän, uskonnon, kansallisuuden, tiettyyn yhteiskunnalliseen ryhmään kuulumisen tai poliittisen mielipiteensä vuoksi. (Sanasto, pakolainen 2016.) Toissijaista suojelua (kuvio 1) myönnetään ulkomaalaiselle, joka ei täytä pakolaissopimuksen asettamia kriteerejä, mutta on vaarassa kärsiä vakavaa haittaa palatessaan kotimaahansa. Vakavalla haitalla tarkoitetaan kuolemanrangaistusta, teloitusta, kidutusta, muuta epäinhimillistä kohtelua tai aseellisen selkkauksen yhteydessä tapahtuvasta mielivaltaisesta väkivallasta johtuvaa vakavaa ja henkilökohtaista vaaraa. (Kansainvälinen suojelu 2016.)



Kuvio 1: Myönnetyt turvapaikat ja toissijainen suojelu

Kuviosta 1 nähdään, kuinka suuri kasvu on tapahtunut turvapaikkatilastoissa vuosien 2009-2016 aikana. Vuodesta 2009 vuoteen 2015 turvapaikanhakijamäärät ovat olleet hiljalleen nousussa. Pakolaismäärät kasvoivat huomattavasti syksyllä 2015. Pakolaismäärän kasvun vaikutukset näkyvät vuoden 2016 tilastoissa myönteisten päätösten huomattavana nousuna (ks. kuviot 1-3).

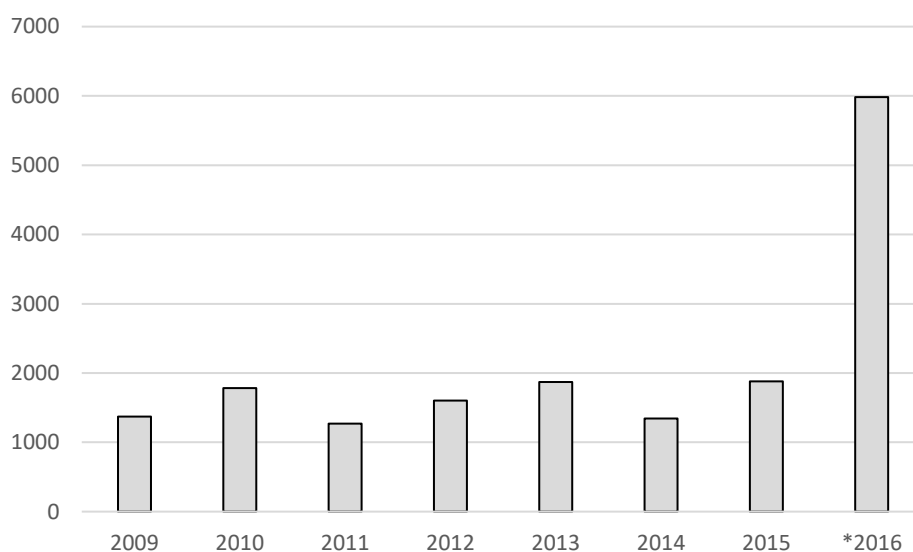


Kuvio 2: Humanitaarinen suojelu ja myönteiset päätökset muut perusteet

Vuoden 2016 tilastosta puuttuu humanitaarinen suojelu (kuvio 2), koska humanitaarinen suojelu poistui ulkomaalaislain muutoksen myötä 16.5.2016. Vuoden 2016 kohdalla tilastossa näkyy muulla perusteella saatujen oleskelulupien kasvu. Tämä on selitettävissä sillä, että humanitaarinen suojelu poistui lakimuutoksen myötä. Aiemmin Suomi pystyi myöntämään humanitaarista suojelua jos turvapaikan tai toissijaisen suojelun edellytykset eivät täyttyneet. (Turvapaikka ja kansainvälinen suojelu 2016.) Humanitaarinen suojelu tuli kyseeseen, jos kotimaahan ei voinut palata ympäristökatastrofin tai siellä vallitsevan heikon turvallisuustilanteen vuoksi. Heikko turvallisuustilanne voi johtua aseellisista selkkauksista tai vaikeista ihmisoi-keustilanteista. (Kansainvälinen suojelu 2016.) Turvapaikkahakemuksen yhteydessä maahanmuuttovirasto tutkii, voiko turvapaikanhakija saada suojelua muulla perusteella (Kuvio 2). Muulla perusteella saatu suojelu tarkoittaa esimerkiksi tilannetta, jossa on estynyt poistumaan maasta, yksilöllisestä inhimillisestä syystä tai ihmiskaupan uhriksi joutumisen vuoksi. (Oleskelulupa muulla perusteella 2016.)

Kuviossa 3 on yhteenveto kaikista edellä mainituista päätöksistä. Myönteisten oleskelupa päätösten kasvu on ollut nousujohteista vuodesta 2009 lähtien. Selkein nousu on tapahtunut vuonna 2016. Tämä johtuu syksyllä 2015 alkaneesta turvapaikanhakijamäärän kasvusta, jonka

vaikutukset näkyvät vuoden 2016 tilastoissa myönteisinä päätöksinä. Tämä johtuu turvapaikkahakemusten käsittelyaikojen pituudesta.



Kuvio 3: Kaikki myönteiset päätökset

Vuoden *2016 tilastot ovat ajalta 1.1.-31.10.2016.

Kuvio 3 kuvaa sitä kokonaismäärää turvapaikanhakijoista, jotka ovat saaneet myönteisen päätöksen erilaisilla perusteilla ja saavat jäädä Suomeen ja siten kuuluvat lain kotoutumisen edistämisestä (1386/2010) piiriin, eli ovat oikeutettuja kotoutumiskoulutukseen.

Kotoutumiskoulutuksena oppivelvollisuusiän ylittäneelle maahanmuuttajalle järjestetään suomen tai ruotsin kielen opetusta ja tarvittaessa luku- ja kirjoitustaidon opetusta sekä muuta opetusta, joka edistää työelämään ja jatkokoulutukseen pääsyä sekä yhteiskunnallisia, kulttuurisia ja elämänhallintaan liittyviä valmiuksia. Kotoutumiskoulutukseen voi sisältyä myös aikaisemmin hankitun osaamisen tunnustamista ja tutkinnon tunnustamista sekä ammatillista suunnittelua ja uraohjausta. (Ml., 20 §.) Tutkimuksissa on todettu, että turvapaikanhakijat työllistyvät ja kotoutuvat muita maahanmuuttajia huonommin uuteen yhteiskuntaan. Tämä johtunee siitä, että turvapaikanhakijat eivät lähde omasta tahdostaan kotimaastaan, vaan joutuvat jättämään kotimaansa pakon edessä. Turtiainen (2013) korostaa, että esimerkiksi sotatilanne lähtömaassa, menneisyyden taakka, vaikeat nykyiset olosuhteet tai oleskeluvan peruste voivat vaikeuttaa kotoutumista uuteen maahan (mt., 201).

Turvapaikkapuhuttelussa hakija saa arvion odotettavissa olevasta käsittelyajasta. Käsittelyaika voi olla arvioitua pidempi tai lyhyempi. Käsittelyajan pituus riippuu siitä tarvitaanko hakemukseen lisäselvityksiä. Maahanmuuttoviraston tiedotteen mukaan alkuvuoden 2016 turvapaikkahakemusten käsittelyaika on ollut keskimäärin 160 vuorokautta. Koska vuonna 2015 tuli enemmän turvapaikanhakijoita kuin aiemmin on hakemusten käsittely ruuhkautunut ja kutsua

turvapaikkapuhutteluun voi joutua odottamaan kuukausia. (Käsittelyajat - Kansainvälinen suo-
jelu 2016.) Suomessa oli 28 vastaanottoyksikköä 31.12.2014, seuraavana vuonna 31.12.2015
vastaanottoyksiköitä oli jo 212 (Vastaanottotilastot 2016). Vastaanottokeskusten määrä riip-
puu turvapaikanhakijoiden määrästä. Osa vastaanottokeskuksista on tarkoitettu erityisesti il-
man huoltajaa tulleille lapsille. Alle 16- vuotiaat majoitetaan ryhmäkoteihin, 16-17-vuotiaat
tukiasumisyksiköihin. (Vastaanottokeskukset 2016.)

2 Teoreettinen viitekehys

Tarkastelen opinnäytetyössä kotouttavien toimenpiteiden merkitystä turvapaikanhakijoille
vastaanottokeskuksessa. Opinnäytetyössäni tarkoitan kotouttamisella laissa ja alan kirjallisuus-
dessa määriteltyjä toimenpiteitä. Kotouttaminen, kotouttavat toimenpiteet ja kotoutuminen
ovat termeinä vaikeasti hahmotettavissa. Opinnäytetyöni teoreettisessa viitekehyksessä käsit-
telen termejä kotouttaminen ja kotoutuminen. Kerron, mitä tarkoittaa turvapaikanhakija. Kä-
sittelen sisäministeriön alaisuudessa toimivan maahanmuuttoviraston roolia vastaanottokes-
kustoiminnan organisoinnissa ja vastaanottokeskusten toiminnasta. Lisäksi käsittelen lakia ko-
touttamisen edistämisestä (1386/2010) sekä muita vastaanottokeskustoimintaa ja turvapai-
kanhakijoita koskevia lakeja ja THL:n sekä STM:n suosituksia koskien turvapaikanhakijoita.

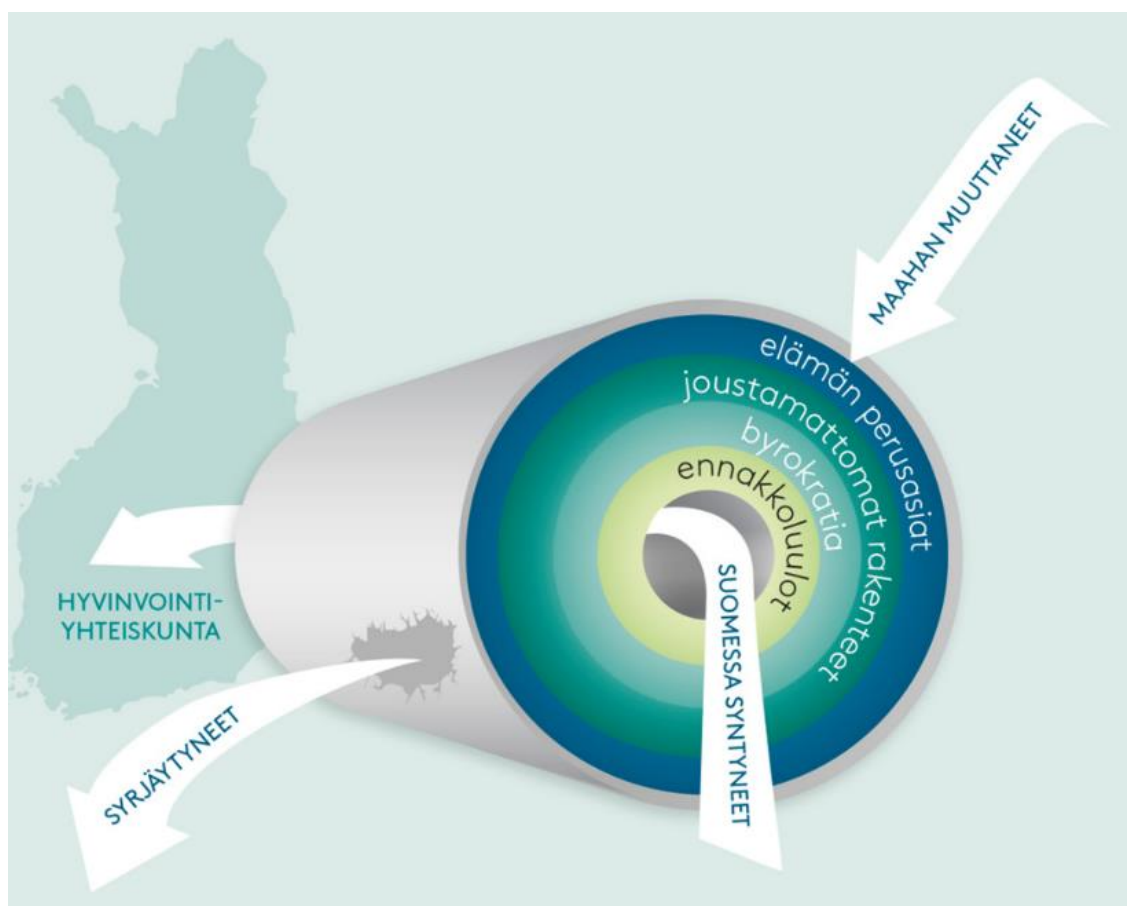
Kotouttaminen ja kotoutuminen

Laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta astui voi-
maan vuonna 1999. Tässä laissa esitettiin suomenkielinen vastine sanalle integroituminen, eli
kotoutuminen. (Saukkonen 2013, 29.) Laki kotoutumisen edistämisestä (1386/2010) tuli voi-
maan vuonna 2011. Lain keskeisenä tavoitteena oli saada kotouttamistoimenpiteet sekä ko-
touttamispalvelut kaikille maahanmuuttajille maassaolon perusteesta riippumatta. (Saukko-
nen 2013, 89.) Kotoutumislain tarkoituksena on tukea ja edistää kotoutumista ja maahan-
muuttajan mahdollisuutta osallistua aktiivisesti suomalaisen yhteiskunnan toimintaan. Kotou-
tumislain tarkoituksena on lisäksi edistää tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta sekä myönteistä
vuorovaikutusta eri väestöryhmien kesken (Laki kotoutumisen edistämisestä 1386/2010). Ko-
toutumislaki ei koske turvapaikanhakijoita. Varsinainen kotouttaminen alkaa vasta sitten, kun
turvapaikanhakija saa myönteisen turvapaikkapäätöksen. (Kotouttaminen kuuluu vasta oleske-
luluvan saaneille 2016.)

Integraatio eli kotoutuminen tarkoittaa sitä, että henkilö säilyttää kulttuuri-identiteettinsä ja
kielensä omaksuen samalla yhteiskunnan valtakielen, säännöt ja toimintamallit. Integroitumi-
nen ei tapahdu hetkessä vaan se saattaa viedä useita vuosia. (Frisk & Tulkki 2005, 103.) Myös
Martikainen (2011) kuvaa kotoutumista vuosien mittaiseksi muutostilaksi. Lisäksi hän kertoo
kotoutumisen kestoon vaikuttavan esimerkiksi muuttosyyntä, muuttoajan, sukupuolen, sosiaali-

sen taustan ja koulutuksen. (Mt., 52.) Kotoutuminen on prosessi, jossa tutustutaan uusiin asioihin ja toimintatapoihin. Kotoutumiseen kuuluu myös vanhan ja tutun jättäminen. Kulttuurien välisen tasapainon löytäminen vaikuttaa merkittävästi maahanmuuttajan hyvinvointiin (Schubert 2013, 64.) Kotoutuminen on siis prosessi, jossa maahanmuuttaja kotoutuu suomalaiseen yhteiskuntaan ymmärtäen yhteiskunnan säännöt ja tavat. Kotoutuminen on onnistunutta siinä vaiheessa, kun maahanmuuttaja pärjää suomalaisessa yhteiskunnassa sen täysivaltaisena jäsenenä ja hänellä on tarvittava kielitaito ja mahdollisuus työllistyä tai päästä opiskelemaan.

Kotouttaminen tarkoittaa kotoutumisen monialaista edistämistä ja tukemista erilaisten kotoutumista edistävien toimenpiteiden ja palvelujen avulla. Kotoutuminen on prosessi, jossa opitaan tietoja, taitoja ja toimintatapoja sekä luodaan uusia sosiaalisia verkostoja. Kotouttamisella pyritään siihen, että maahanmuuttaja tulisi osalliseksi yhteiskunnassa. Kuviossa 4 kuvataan prosessia, jossa maahan muuttaneet tullessaan Suomeen ovat yhteiskunnan ulkopuolella.



Kuvio 4: Kotouttamisputki (Kotoutumisen edistäminen. Kotoutumisputki 2016.)

Jotta maahanmuuttajat voisivat päästä kotouttamisputkeen, on maahanmuuttajan läpäistävä esteitä, jotka voivat olla byrokraattisia- ja ennakkoluuloihin liittyviä. Kantasuomalaiset ja maahanmuuttajat syrjäytyvät yleensä eri syistä. Kuten kotouttamisputkesta näkyy, Suomessa

syntyneille on ainakin periaatteen tasolla suora reitti hyvinvointiyhteiskuntaan. Suomessa syntyneet pääsevät jo syntyessään sisään suomalaiseen yhteiskuntaan. Syrjäytyminen johtuu usein esimerkiksi pitkäaikaistyöttömyydestä, palkkakuopista, perusturvan alhaisesta tasosta, terveysongelmista, päihteiden käytöstä tai asunnottomuudesta. Maahanmuuttaja ei voi syrjäytyä suomalaisesta yhteiskunnasta, mikäli ei ole päässyt siihen edes sisälle. (Kotoutumisen edistäminen. Kotoutumisputki 2016.) Maahanmuuttajan pitää läpäistä kotoutumisputken eri kerroksia, jotta hän pääsisi osalliseksi hyvinvointiyhteiskuntaan. Ensin tulee tutustua uuden maan käytäntöihin ja kulttuuriin eli elämän perusasioihin. Toisena läpäistävänä kerroksena ovat joustamattomat rakenteet, joilla tarkoitetaan esimerkiksi sitä, että turvapaikanhakijan on vaikeaa avata pankkitiliä ilman virallista henkilöllisyystodistusta kuten passia, jota monilla turvapaikanhakijoilla ei ole. Kuntaliitto on teettänyt kunnille kyselyn, jonka mukaan kotouttamistyötä ja kotoutumista on hankaloittanut pankkitilien avaamisen vaikeus pakolaisille. Jos turvapaikanhakijalle myönnetyssä oleskeluluvassa on merkintä siitä, että ”henkilöllisyyttä ei voitu vahvistaa”, kuten usein pakolaisten kohdalla on, eivät pankit suostu avaamaan tiliä. Koska pankkitili on vaikea saada, on kunnissa jouduttu maksamaan esimerkiksi toimeentulotukea toisen henkilön tilille tai käteisellä. (Hansen & Holm 2016, 178-179.) Toinen mainittava joustamaton rakenne koskee kolmen kuukauden aikarajaa. Tämä aikaraja tarkoittaa sitä, että turvapaikanhakija saa tehdä töitä vasta kun on kulunut kolme kuukautta maahan saapumisesta. Pakolaisavun internetsivulla (2016) korostetaan, että tämä kolmen kuukauden aikaraja tulisi poistaa kokonaan, koska mahdollisuus työntekoon lisäisi turvapaikanhakijoiden omaa aktiivisuutta ja tarjoaisi mielekästä tekemistä turvapaikkaprosessin ajaksi. Byrokratiakerroksen läpäistyään on maahanmuuttajalla läpäistävänä vielä ennakkoluulojen kerros. Ennakkoluulojen vähenemiseen ei auta hyssyttely, vaan asioista pitää puhua avoimesti. Pakolaisapu järjestää muun muassa vastaanottokeskuspaikkakunnilla asukkaille ja turvapaikanhakijoille tapaamisia, joissa osapuolet etsivät ratkaisuja yhteiselon sujumiseksi mahdollisimman hyvin. (Kotoutumisen edistäminen, työllistyminen 2016.)

Turvapaikanhakija

Turvapaikanhakijoiden lähtöön kotimaasta on monia syitä. Syyt voivat liittyä sotatilanteeseen, vainoon tai turvattomuuteen kotimaassa. Suurin osa turvapaikanhakijoista päätyy oman maan lähialueille. Riippuu monista eri tekijöistä, mihin maahan turvapaikanhakija lopulta päätyy. Määränpää voi riippua esimerkiksi matkustusreitistä tai henkilön tiedoista kyseisestä maasta. (Maahanmuutto, turvapaikanhakijat 2017.) Turvapaikanhakija on siis henkilö, joka on joutunut lähtemään kotimaastaan hakeakseen suojelua ja oleskeluoikeutta vedoten vainoon tai muuhun vaaraan kotimaassaan. Turvapaikanhakija ei ole pakolainen. Pakolaisstatuksen voi saada vasta turvapaikanhakuprosessin jälkeen, mikäli hakija saa myönteisen turvapaikkapäätöksen. (Turvapaikanhakija 2016.) Useimmiten turvapaikanhakijat odottavat turvapaikkapäätöstä vastaanottokeskuksessa. Toiset järjestävät majoituksensa itse esimerkiksi majoittumalla

Suomessa asuvien sukulaistensa luokse. Ilman huoltajaa tulleille alaikäisille turvapaikanhakijoille on ryhmäkoteja ja tukiasuntoja. (Maahanmuutto, turvapaikanhakijat 2017.)

Vastaanottokeskusten toiminta

Vastaanottokeskusten perustehtävinä on turvapaikanhakijoiden turvasta ja suojasta huolehtiminen. Turvapaikanhakijoille järjestetään vastaanottokeskuksissa majoitus, välttämättömät terveys- ja sosiaalipalvelut, tarvittaessa huolehditaan toimeentulosta, järjestetään opinto- ja työtoimintaa sekä tarvittavat tulkkipalvelut ja neuvontaa oikeusavun saamisessa. (Vastaanottokeskukset ja niiden palvelut 2016.) Vastaanottokeskus ostaa terveys- ja sosiaalipalvelut kunnalta tai yksityisiltä palveluntuottajilta. Terveystoimintalain (1326/2010, 50 §) mukaan välttämättömiä terveyspalveluita on annettava potilaalle hänen asuinpaikastaan riippumatta. Välttämättömiä terveyspalveluita ovat kiireellinen sairaanhoito, kiireellinen suun terveydenhoito, mielenterveyshoito, päihdehoito ja psykososiaalinen tuki. Lisäksi sosiaalihoitolaissa (1301/2014, 12§) mukaan jokaisella kunnassa oleskelevalla on oikeus saada kiireellisessä tapauksessa sosiaalipalvelut siten, ettei oikeus välttämättömään huolenpitoon ja toimeentuloon vaarannu.

Vastaanottokeskustoimintaa harjoittavat Suomessa kunnat ja järjestöt. Tämän lisäksi valtiolla on kaksi vastaanottokeskusta, yksi Joutsenossa ja toinen Oulussa. Joutsenon vastaanottokeskukseen on keskitetty ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä. (Vastuut ja roolit 2016.) Lain kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta (746/2011, 29 §) mukaan vastaanottokeskuksissa lukuun ottamatta kauttakulkukeskuksia on järjestettävä työ- ja opintotoimintaa, jotta edistettäisiin turvapaikanhakijoiden omatoimisuutta. Laissa säädetään myös, että opintotoimintaa tulee järjestää omatoimisuuden edistämiseksi. Lain 3 §:n mukaan kauttakulkukeskuksella tarkoitetaan vastaanottokeskusta tai sen osaa, johon kansainvälistä suojelua hakeva ja tilapäistä suojelua saava majoitetaan turvapaikatutkintaa ja -puhuttelua varten tai muuten lyhyeksi ajaksi.

Sisäministeriö vastaa turvapaikanhakijoiden vastaanottoinnasta ja lainsäädäntötyöstä sekä yleisestä ohjauksesta. Vastaanottoinnasta on säädetty laissa kansainvälistä suojelua tarvitsevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta (746/2011.) Maahanmuuttovirasto toimii sisäministeriön alaisuudessa. Maahanmuuttoviraston vastaanottoyksikön eli vastaanottokeskusten vastuulla ovat toiminnan ohjaus, suunnittelu ja seuranta. Lisäksi vastaanottokeskusten vastuulla ovat ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän toimeenpanon ohjaus vastaanottokeskuksissa. Vastaanottokeskuksissa toiminnan ohjauksella, suunnittelulla ja seurannalla sekä ihmiskaupan uhrien tunnistamisella tarkoitetaan sitä, että toimivilla vastaanottopalveluilla edistetään ja ylläpidetään turvapaikanhakijoiden terveyttä, hyvin-

vointia ja toimintakykyä. Turvapaikanhakijoita autetaan ongelmatilanteissa ja arjesta selviytyminen turvataan. Maahanmuuttovirasto on laatinut yhteistyössä vastaanottokeskusten kanssa vastaanottojärjestelmän strategiset päämäärät. Strategisia päämääriä ovat muun muassa yhdenvertainen ja oikeudenmukainen kohtelu. Kaikissa olosuhteissa turvataan ihmisarvoisen elämä. Lasten etuun kiinnitetään erityistä huomiota. Tunnistetaan haavoittuvassa asemassa olevat turvapaikanhakijat. Palvelumahdollisuuksien mukaan vastataan turvapaikanhakijoiden tarpeisiin mahdollisimman hyvin. (Vastaanottojärjestelmän valvontaohjelma 2016, 6.)

Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksella eli STM:llä on suositus pakolaisten ja turvapaikanhakijoiden infektio-ongelmien ehkäisystä. Suosituksessa infektio-ongelmien seulonnan tavoitteena on katkaista tartuntaketjut ja suojata turvapaikanhakijan omaa terveyttä sekä suojella kantaväestöä tartunnoilta. (Infektio-ongelmien ehkäisy 2009, 11.) Terveystieteiden tutkimuskeskus eli THL antaa suosituksia turvapaikanhakijoiden rokotuksista. THL:n suosituksen mukaan rokotus- ja suojat tulisi tarkistaa alkuhaastattelun yhteydessä. Suojan ollessa puutteellinen se tulisi täydentää. Tärkeää olisi, että turvapaikanhakijalla on sairastetun taudin tai rokotuksen antama suoja tuhkarokkoa vastaan, rokotus kurkkumätää vastaan ja poliosuoja. Suosituksessa lisätään, että vastaanottokeskuksissa asuville turvapaikanhakijoille olisi hyvä tarjota mahdollisuus influenssarokotteeseen. Turvapaikkaa hakevalle lapselle tarjotaan rokotusohjelman mukaiset rokotukset ja ne aloitetaan mahdollisimman pian alkuhaastattelun jälkeen. (Turvapaikkaa hakevien rokotukset 2016.)

3 Tutkimusmenetelmät, tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Opinnäytetyöni on etnografinen tapaustutkimus, joka käsittelee yhden Etelä-Suomessa sijainneen syyskuussa 2016 lopettaneen vastaanottokeskuksen kotouttavien toimenpiteiden merkitystä siellä asuneille turvapaikanhakijoille. Tapaustutkimukselle on ominaista, että yksittäisestä tapauksesta tuotetaan yksityiskohtaista tietoa ja aineistonkeruussa voidaan käyttää useita menetelmiä. Tapaustutkimuksen olemukseen kuuluu käsiteltävän aineiston muodostama kokonaisuus eli tapaus. (Saarela-Kinnunen & Eskola 2015, 181.) Tapaustutkimuksessa (Syrjälä, Ahonen, Syrjäläinen & Saari 1994) sanalla tapaus voidaan tarkoittaa ihmistä, ihmisjoukkoa, yhteisöä, laitosta, jotakin tapahtumaa tai laajempaa ilmiötä. Koska tapaustutkimuksessa tutkitaan ilmiötä luonnollisessa ympäristössä ilman keinotekoisia järjestelyjä, voidaan puhua naturalistisesta tutkimuksesta. Tapaustutkimuksessa aineiston hankinta on avointa ja strukturoimatonta, koska tutkija on kiinnostunut siitä, miten tutkittavat jäsentävät maailmaansa ja kokemuksiaan. (Mt., 10-14.)

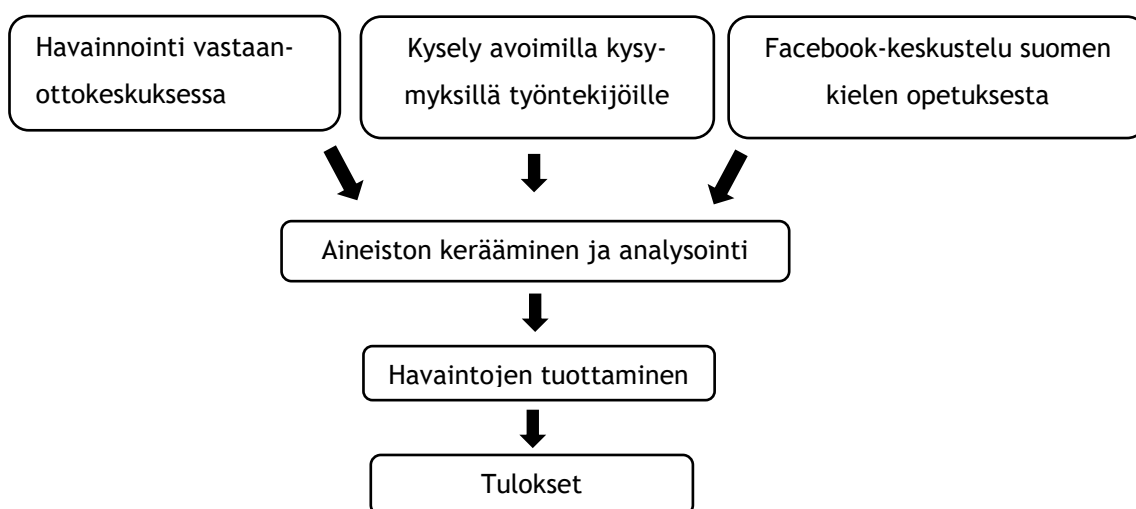
Aloittaessani kehittämistyön harjoittelun ja aineistonkeruun vastaanottokeskuksessa asui perheitä ja yksintulleita turvapaikanhakijoita yhteensä 166 henkilöä. Suoritin harjoitteluni vuoden 2016 kesä-heinäkuussa, jonka aikana asukasluku väheni harjoitteluni loppua kohden. Asukasluvun väheneminen johtui siitä, että vastaanottokeskuksen toiminta lopetettiin syyskuussa

2016. Toiminnan loppumisen vuoksi turvapaikanhakijoita ryhdyttiin siirtämään hyvissä ajoin muihin vastaanottokeskuksiin. Muita syistä asukasluvun vähentymiseen olivat vapaaehtoiset paluut ja turvapaikkapäätökset. Vastaanottokeskuksessa oli kuusitoista vakituista työntekijää, joiden lisäksi vartiointifirman työntekijöitä oli vuorokauden ympäri. Lisäksi vastaanottokeskuksen ruokalaa pyörittäjä ulkopuolinen yrittäjä. Vastaanottokeskus sijaitsi maaseudulla heikkojen kulkuyhteyksien päässä. Lähin linja-autopysäkki sijaitsi noin kolmen kilometrin päässä.

Ennen kehittämistyön harjoittelun aloittamista ja harjoittelun aikana perehdyin laajasti alan kirjallisuuteen, tutkimuksiin ja informaatioon muun muassa kotouttamismenetelmistä, kotouttamisesta, kotoutumisesta ja monikulttuurisesta työstä. Tärkeimmät kirjallisuudesta ja tutkimuksista esiin nousseet asiat kirjoitin lainauksina Word-tiedostoon kirjan nimen, teoksen tai lähteen alle myöhempää käyttöä varten. Näin lainauksia olisi vaivatonta käyttää analysoinnin tukena myöhemmin.

3.1 Tutkimusmenetelmät

Kuviossa 5 kuvaan opinnäytetyössä käyttämäni aineistotriangulaatiota ja opinnäytetyöni etenemistä. Erilaisista triangulaatiosovellutuksista aineistotriangulaatio on yleisin sovellutus, koska sen voi toteuttaa yksin (Viinamäki 2007). Aineistot voivat olla esimerkiksi kyselyitä, haastatteluja, tilastoja, havainnointiaineistoja, kirjeitä ja päiväkirjoja. (Mt., 181.) Opinnäytetyöni aineistoina käytin kuviossa 5 esiteltyjä aineistoja, jotka keräsin ja analysoin kehittämistyön harjoittelun aikana vastaanottokeskuksessa. Kaiken kaikkiaan analysoitavaa aineistoa kertyi yhteensä 35 sivua.



Kuvio 5: Aineistotriangulaatio

Havainnointi

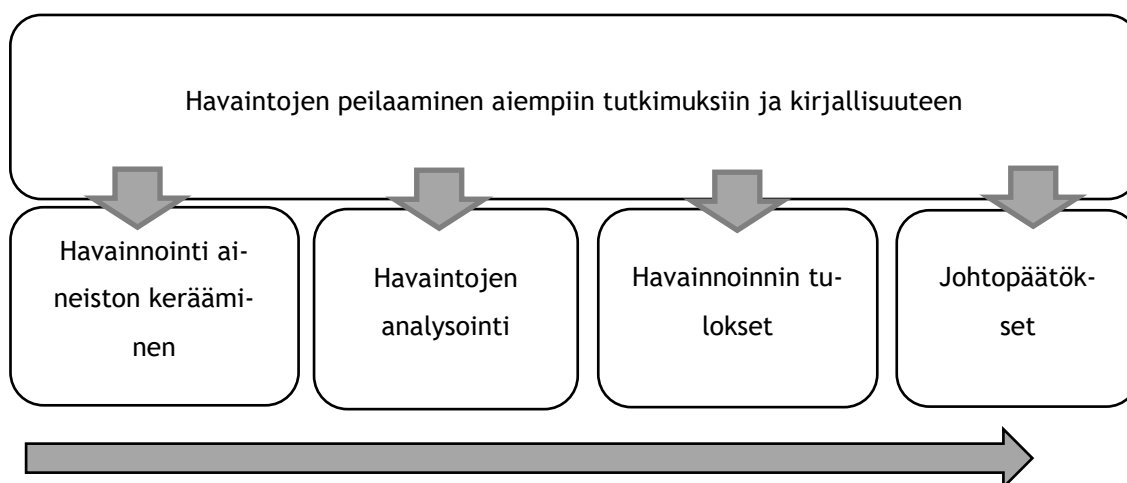
Tutkimusmetodeina käytin havainnointia päästäkseni selville kotouttavien toimenpiteiden merkityksestä turvapaikanhakijoille vastaanottokeskuksessa. Valitsin metodiksi havainnoinnin, koska vastaanottokeskuksessa oli turvapaikanhakijoita monista eri kansallisuuksista ja yhteistä kieltä ei välttämättä ollut. Yhteisen kielen puuttuessa ei metodina voida käyttää haastattelua (Kananen 2014), joten ainut mahdollinen laadullisen tutkimuksen aineistonkeruumenetelmä on havainnointi (mt.,66). Toinen vaihtoehto olisi ollut käyttää tulkkipalvelua ja haastatteluiden avulla löytää vastaus tutkimuskysymykseen. Rahoitusta tulkin käyttöön ei kuitenkaan järjestynyt, joten valitsin metodiksi havainnoinnin. Kanasen (2014) mukaan havainnoinnin alussa pyritään ymmärtämään kohdetta yleisellä tasolla tutustumalla ilmiöön. Kun yleiskuva ilmiöstä on saatu, näkökulmaan kavennetaan ja pyritään keskittymään oleelliseen eli tutkimuskysymykseen. (Mt., 66.) Aiemman vastaanottokeskustyökokemukseni ja vapaaehtoistyön myötä oli tutkimusympäristö entuudestaan tuttu.

Havainnoin kotouttavien toimenpiteiden merkitystä turvapaikanhakijoille vastaanottokeskuksessa seuraten tapahtumia, kuunnellen ja keskustellen. Pääsin tutustumaan vastaanottokeskuksen toimintaan jo ennen kehittämistyönharjoittelua toimiessani vapaaehtoisena naisille suunnatussa suomen kielen kerhossa. Osa vastaanottokeskuksessa asuneista turvapaikanhakijoista oli tuttuja, koska he siirtyivät vastaanottokeskuksesta, jossa suoritin edellisen työharjoittelun. Minulla oli siis jo ennen havainnoinnin aloittamista käsitys havainnoitavasta ryhmästä, eli turvapaikanhakijoista ja vastaanottokeskustoiminnasta sekä vastaanottokeskusympäristöstä.

Havainnointipäiväkirja

Tekemistäni havainnoista pidin päiväkirjaa, johon kirjasin yksityiskohtaisesti havaitsemiani tapahtumia, kuulemiani asioita ja käytyjä keskusteluja, jotka viittasivat kotouttavien toimenpiteiden merkitykseen. Havainnointini oli strukturoimatonta havainnointia, eli en käyttänyt valmista listaa havainnoitavista asioista, vaan pyrin kirjaamaan mahdollisimman paljon tilanteeseen liittyviä asioita (Kananen 2015, 139). Kuljetin mukani pientä vihkoa, johon sain heti havainnon tehtyäni kirjattua sen ylös. Päivän lopuksi kirjasin havainnot Word-tiedostoon ja analysoin tarkemmin tekemiäni havaintoja. Kun havaintoja oli kertynyt useammalta päivältä, tarkastelin havaintoaineistoja peilaten niitä aiempiin tutkimuksiin ja kirjallisuuteen.

Kuviossa 6. kuvaan opinnäytetyön havainnointiosuuden etenemistä havainnoista raakahavaintoihin ja aineiston tulkintaan.



Kuvio 6: Havainnoitiprosessi

Raakahavainnoista tein teoriasidonnaisen sisällönanalyysin. Teoriasidonnainen analyysi tarkoittaa sitä, että aineistonanalyysi ei perustu suoraan teoriaan, mutta kytkennät teoriaan ovat havaittavissa. Teoriasidonnaisessa tutkimuksessa aineiston tulkintojen tueksi etsitään teoriasta selityksiä ja vahvistusta. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.) Teoriasidonnaisesta sisällönanalyysistä käytetään myös termiä teoriaohjaava analyysi tai abduktiivinen päätely. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 97.) Teoriaohjaavassa analyysissä käytetyt teoreettiset käsitteet ilmiöstä tuodaan valmiina ”jo tiedettynä”, kun taas aineistolähtöisessä analyysissä teoreettiset käsitteet luodaan aineistosta (mt., 117).

Ensimmäinen vaihe havaintojen keräämisen jälkeen oli havainnointi aineistojen analysointi. Havaintojen pelkistämisestä muutama esimerkki taulukossa 1.

Alkuperäisilmaukset	Pelkistetty ilmaus
”Tärkeää kotoutumisen kannalta on antaa asukkaille mahdollisuus toteuttaa omaa kulttuuria, uskontoa ja niihin liittyviä traditioita. Vastaanottokeskuksessa tämä on otettu huomioon ja asukkaille tarjotaan tilat, joissa he voivat järjestää juhlia.”	Oman kulttuurin ylläpito vastaanottokeskuksessa.
”Eräs vastaanottokeskuksen työntekijä kertoi F. naisen kanssa keskustelleensa naisille järjestetystä ompelutoiminnasta. F. oliertonut, että turvapaikkapäätöksen odottaminen vie paljon voimia, koska pelko kielteisestä päätöksestä vaivaa. Sama koski suomen kielen opetusta siten, että intoa uuden	Henkinen hyvinvointi turvapaikkapäätöstä odotellessa.

kielen opintoihin ei välttämättä ole juuri siitä syystä, että epätietoisuus turvapaikkapäätöksestä vaivaa.”	
”Työnteko on monille asukkaille hyvin tärkeää. TET-harjoittelu on ollut osalle asukkaista tärkeää ja toiminnasta he ovat saaneet työtodistuksen. Yleisesti ottaen kaikenlainen työtoiminta on haluttua asukkaiden keskuudessa.”	Työnteon merkittävyys turvapaikanhakijoille.

Taulukko 1: Aineiston pelkistäminen

Aineiston pelkistämässä analysoitava data voi olla esimerkiksi auki kirjoitettu haastatteluai-neisto, asiakirja tai dokumentti. Aineisto pelkistetään siten, että siitä karsitaan tutkimukselle epäolennainen pois. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 109.) Sisällönanalyysillä pyritään järjestämään aineisto selkeään ja tiiviiseen muotoon niin, että aineiston informaatio ei häviä (mt., 108). Aineiston pelkistäminen osoittautui haastavaksi vaiheeksi koska oli vaikeaa saada esitettyä mielenkiintoinen havainto lyhyesti ja ytimekkäästi. Aineiston pelkistämistä seurasi aineiston ryhmittely eli klusterointi. Löysin aineistosta neljä teemaa taulukko 2. Ryhmittelin pelkistetyt ilmaisut (taulukko 2) Word-tiedostoihin teemojen alle. Koska pelkistäminen oli vaiheena haas-tavaa, ryhmittelin teemojen alle myös pidempiä tiivistettyjä ilmaisuja, jotka liittyivät teeman aihealueeseen.

Käsitys kotouttami-sesta työntekijöiden näkökulma	Suomen kielen ope-tuksen merkitys	Kotouttavien toi-menpiteiden merki-tys turvapaikanhaki-joille	Kotouttavien toi-menpiteiden kehittä-minen
---	-----------------------------------	---	--

Taulukko 2: Teemat

Tarvekartoitus

Tein opinnäytetyötäni varten tarvekartoituksen kotouttavien toimenpiteiden merkityksestä turvapaikanhakijoille vastaanottokeskuksen työntekijöiden näkökulmasta. Tarvekartoituksen suoritin avoimilla kysymyksillä sähköpostilla (liite 1). Kyselyllä halusin selvittää työntekijöiden näkökulmaa kotouttavien toimenpiteiden merkityksestä turvapaikanhakijoille vastaanottokeskuksessa. Harjoitteluni ohjaaja vastaanottokeskuksen vastaava ohjaaja, lähetti laatimani kyselylomakkeen sähköpostilla kuudelletoista työntekijälle. Sain vastaukset kahdeksalta työntekijältä. Toivoin vastauksia enemmän, mutta näistä kahdeksasta vastauksesta saadut tulokset olivat pääosin samankaltaisia. Ajatuksena oli, että työntekijöille on kertynyt niin sanottua hil-jaista tietoa kotouttavien toimenpiteiden merkityksestä turvapaikanhakijoille. Vilkan (2006)

mukaan hiljainen tieto on tietoa, joka on hankittu harjaantumalla, aistimalla ja tekemällä. Hiljainen tieto muodostuu henkilökohtaisena kokemuksena esimerkiksi toisen tekemistä seuraamalla ja toistamalla. Ammattilaiset noudattavat aina jonkinlaisia sääntöjä näitä sääntöjä opitaan seuraamalla eikä niitä ole kirjattuna mihinkään. Sääntöjen sanallinen selittäminen voi olla vaikeaa, koska koettua on joskus vaikea ilmaista täsmällisesti. Vilka kirjoittaa Polanyin korostaneen, että hiljainen tieto on perusta kaikelle tiedolle, koska sen avulla saadaan uusia havaintoja tutkittavaksi ja siten uutta tietoa. (Mt.,32-33.)

Vastausten analysoinnin aloitin siten, että ryhmittelin ensin kaikkien vastanneiden vastaukset kysymysten alle. Tämän jälkeen etsin vastauksista yhtäläisyyksiä ja eroja. Vastauksia analysoidessani sain esille ”mekanismeja” eli kotouttamista edistäviä toimenpiteitä, joita työntekijät käyttävät työssään vastaanottokeskuksessa. Kartoituksen vastauksista tehdyillä raakahavainnoilla pyrin teoriasidonnaisella analyysillä yleistämään ja tiivistämään tulokset vastaamaan tutkimuskysymykseen. Tämän jälkeen ryhmittelin tulokset yhteisten teemojen alle (taulukko 2).

Havainnoinnin ja kyselyn lisäksi käytin opinnäytetyössäni suljetussa Facebook-ryhmässä käytyä lyhyttä keskustelua. Keskustelussa suomen kielen opettaja tiedusteli vinkkejä turvapaikanhakijoilta suomen kielen opetukseen vastaanottokeskuksessa. Keskustelun analysoin myös teoriasidonnaisella analyysillä, kuten havainnot ja kyselynkin yhteisten teemojen alle.

3.2 Opinnäytetyön luotettavuus ja eettiset kysymykset

Käyttämällä useita eri aineistonkeruumenetelmiä pyrin lisäämään opinnäytetyöni luotettavuutta. Tällaisesta useamman aineiston yhteiskäytöstä käytetään termiä aineistotriangulaatio. (Hirsjärvi, Remes, & Sajavaara 2010, 233.) Opinnäytetyössäni käytin aineistotriangulaatiota, jossa saman ongelman ratkaisemiseen käytin kolmea eri tutkimusaineistoa (kuvio 5, sivulla 15). Menetelmää soveltaen halusin vahvistaa opinnäytetyöni tuloksien luotettavuutta.

Aineistotriangulaation käytössä perustavoitteena on tutkimuksen luotettavuuden lisääminen ja mahdollisimman kokonaisvaltaisen kuvan antaminen tutkittavasta aiheesta (Viinämäki 2007). Perinteisesti tutkimuksen luotettavuutta on kuvattu validiteetin ja reliabiliteetin avulla. Viinämäki esittää kuitenkin, että näiden käsitteiden soveltaminen kvalitatiivisessa tutkimuksessa on kiistanalaista käsitteiden ”kvantitatiivisen” historian vuoksi. Aineistotriangulaation hyvä puoli on se, että aineistotriangulaation käyttö tuo parhaimmillaan uusia ulottuvuuksia ja keskustelunavauksia verrattain hyvin tunnettuihin ilmiöihin. Pahimmillaan aineistotriangulaatio saattaa suistaa tutkimus tai opinnäytetyöprosessin kaaoksen. Vaarana on, että opinnäytetyön tutkimuksesta ja raportoinnista tulee pirstaleinen koska aineistotriangulaation soveltaminen edellyttää moniulotteista tutkimusprosessin hallintaa. Viinämäki varoittaaakin,

että triangulatiivisen tutkimusasetelmaa soveltaessa, on hyvä tiedostaa sen ajalliset ja tiedolliset resurssivaatimukset. (Mt., 176-185.) Käyttämäni aineistot tukevat toisiaan, koska analysoinnin tuloksena jokaisesta aineistosta nousee esille samoja teemoja.

Huolimatta siitä, että pyrin opinnäytetyölläni selvittämään turvapaikanhakijoiden kokemuksia kotouttavien toimenpiteiden merkityksestä vastaanottokeskuksessa, nousi aineistosta vahvasti esille työntekijöiden näkökulma kotouttavien toimenpiteiden merkityksestä. Tämä johtui siitä, että oli helpompi analysoida työntekijöiden kirjallisia vastauksia. Havainnointi tuntui haastavalta, koska ensimmäistä kertaa tein havainnoja näin isossa mittakaavassa. Tältä osin kotouttavien toimenpiteiden merkitys turvapaikanhakijoiden näkökulmasta jäi suppeammaksi, kuin olin ajatellut. Tuloksia analysoidessani ja koko opinnäytetyöprosessin ajan kiinnitin erityistä huomiota siihen, etteivät henkilökohtaiset mielipiteeni vääristäisi tutkimustuloksia. Kiinnitin siis huomiota siihen, että saamani tulokset tulivat suoraan aineistosta ja analysoidessani aineistoa pyrin neutraaliin lähestymistapaan.

Vaikka havainnoinnista ei erikseen informoitu kaikkia turvapaikanhakijoita, voidaan katsoa, että toiminta ei ollut eettisesti arveluttavaa, koska havainnointi ei kohdistunut arkaluontoisiin tai henkilökohtaisiin asioihin. Turvapaikanhakijat kuitenkin tiesivät, että olen opiskelija ja työharjoittelussa vastaanottokeskuksessa. Kerroin useille turvapaikanhakijoille, että teen harjoittelun ohessa opinnäytetyötä ja mistä aiheesta olen sitä tekemässä. He olivat siis tietoisia siitä, että tarkkailen ympäröiviä tapahtumia ja kirjaan niitä ylös. Työntekijöille kerrottiin jo kyselylomakkeessa (liite 1) kyselyn tarkoituksesta ja anonymiteetista. Jotta aineistona käyttämäni Facebook-ryhmän keskustelu olisi eettisesti hyväksyttävä, pyysin keskusteluun osallistuneelta turvapaikanhakijalta lupaa käyttää hänen kommenttejaan opinnäytetyöni aineistona. Turvapaikanhakija antoi luvan käyttää kommenttejaan vapaasti osana aineistoa.

Osa vastaanottokeskuksen toiminnasta voi erota niistä vastaanottokeskuksista, joiden toiminta jatkuu yhä. Etenkin kehittämistyön näkökulmasta voidaan löytää eroja, koska varsinaista kehittämistyötä ei lopetuksen alla olevassa vastaanottokeskuksessa tehty, vaan ylläpidettiin hyväksi havaittuja toimintamalleja. Opinnäytetyöni tuloksia voidaan tästä huolimatta soveltaa muissa vastaanottokeskuksissa.

Suojatakseni työntekijöiden ja turvapaikanhakijoiden anonymiteettia opinnäytetyössä ei käy ilmi vastaanottokeskuksen nimi eikä tarkka sijainti. Nimettömyys oli ehtona myös opinnäytetyösopimusta tehtäessä. Anonymiteetista on hyötyä myös siksi, että nimettömänä voidaan vastata kysymyksiin rehellisemmin, koska pelkoa henkilöllisyyden paljastumisesta ei ole. Opinnäytetyön valmistumisen jälkeen hävitän kyselyn vastaukset ja havainnointipäiväkirjan suojatakseni anonymiteetin säilymistä.

4 Tutkimustulokset

4.1 Käsitys kotouttamisesta työntekijöiden näkökulma

Kyselyn mukaan työntekijöillä oli eri käsityksiä siitä, mitkä ovat kotouttavia toimenpiteitä. Jotkut työntekijöistä pitivät kotouttavina toimenpiteinä vastaanottokeskuksessa turvapaikanhakijoille järjestettyjä aktiviteetteja kuten suomen kielen opetusta ja vapaaehtoisten järjestämää toimintaa. Toiset työntekijät ajattelivat kotouttavien toimenpiteiden sisältävän muutakin, kuten myönteistä ja hyväksyvää läsnäoloa, joka on tärkeää kotoutumisen kannalta. Aiemmissa tutkimuksissa on käynyt ilmi, että kotoutumisen onnistumiseksi yhteiskunnan myönteinen asenneilmapiiri maahanmuuttajaa kohtaan on tärkeää (Mäkisalo-Ropponen 2012,22). Myönteisen ilmapiirin merkitystä korostetaan myös laissa. Lain kotoutumisen edistämistä (1386/2010, 1 §) tarkoituksena on tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistäminen ja myönteisen vuorovaikutuksen edistäminen eri väestöryhmien kesken.

Tutkimusaineistojeni mukaan vastaanottokeskuksessa käytössä olevat kotouttavat toimenpiteet pitivät sisällään muun muassa suomalaiseseen yhteiskuntaan ja sen tapoihin ja sääntöihin tutustumista sekä suomen kielen opiskelua. Kyselyn vastauksissa tärkeiksi seikoiksi kotoutumisen kannalta mainittiin myös kaikenlainen vastaanottokeskuksessa ja sen ulkopuolella tapahtuva toiminta. Järjestetyt aktiviteetit pitivät turvapaikanhakijoiden mielenterveyttä yllä. Siirto ja Laihia (2016) kirjoittavat pitkän odottelun aiheuttavan turhautumista ja lisäävät, että toimettomuus on psyykkisesti raskasta turvapaikanhakijoille. He esittävät kritiikkiä suomalaista kontrolloivaa ja rajoittavaa turvapaikkapolitiikkaa kohtaan, jossa pyritään vähentämään turvapaikanhaun vetotekijöitä. (Mt., 2016, 128.)

Pollarin ja Koppisen (2011) mukaan maahanmuuttajalle elämänmuutos uuteen maahan ja kulttuuriin tullessa tuntuu aluksi stressaavalta ja raskaalta. Maahanmuuttajan pitäisi sopeutua uuteen maahansa ja elinympäristöönsä ja luoda uusi sosiaalinen verkosto. Muutoksen tuoma kriisi voi uskon, toivon ja rakkauden kautta muuttua voimaannuttavaksi kokemukseksi kuitenkin eniten tarvitaan toivoa kriisin yli pääsemiseksi. (Mt., 36-37.) Tekemieni havaintojen mukaan työntekijöiden läsnäolo oli turvapaikanhakijoille erittäin tärkeää. Työntekijät olivat kuitenkin vaikeassa asemassa, koska heidän tehtävänsä oli luoda turvapaikanhakijoille uskoa odotukseen ja tulevaisuuteen, mutta turhaa toivoa ei kuitenkaan saanut antaa. Työntekijöille tehdystä kyselystä kävi ilmi, että keskusteluja turvapaikanhakijoiden kanssa pidettiin tärkeinä kotouttavina toimenpiteinä. Erään työntekijän mielestä keskustelukerhot olivat olleet erityisen tärkeitä ja keskustelut turvapaikanhakijoiden kanssa olivat vilkkaita. Kyselyn vastausten mukaan olisi tärkeää käydä keskusteluja turvapaikanhakijoiden oman ja suomalaisen kulttuurin eroista sekä siitä, kuinka oman ja suomalaisen kulttuurin pystyisi yhdistämään. Työntekijä nosti esille termin kolmas kulttuuri, jossa yhdistyisivät turvapaikanhakijan oma ja suomalainen kulttuuri.

Työntekijöille tehdyn kyselyn ja havaintojeni perusteella kotouttava työ vastaanottokeskuksessa oli enimmäkseen neuvonta- ja ohjaustyötä. Työntekijöiden vastauksista kävi ilmi tarkentavien kysymyksiä merkitys keskusteluissa turvapaikanhakijoiden kanssa. Tarkentavat kysymykset ovat tärkeitä varsinkin, kun yhteistä kieltä ei ole ja työskennellään eri kulttuuritaustoista tulevien ihmisten kanssa. Pollari ja Koppinen (2011) korostavat, että tarkentavat kysymykset ovat tärkeitä, jotta löydettäisiin yhteisymmärrys. Lisäksi he antavat esimerkkejä tarkentavista kysymyksistä, kuten ”Kuinka tärkeä tämä asia on sinulle?” ”Kuulinko oikein?” ”Ymmärsinkö oikein?” ”Tarkoititko tätä vai tätä?” (Mt., 126.) Seuraava lainaus on vastaanottokeskuksen työntekijöille tehdyn kyselyn pohjalta laatimastani kartoituksesta.

”Työntekijän mielestä hän omalla käytöksellään suomalaisena naisena antaa esimerkkiä päivittäin suomalaisesta kulttuurista, tavoista ja tasa-arvosta turvapaikanhakijoille. Työntekijä lisäsi vielä, että ihmettelevä ote työssä on tärkeää ja keskustelu erilaisista tavoista turvapaikanhakijoiden kanssa on tärkeää.”

Friskin ja Tulkin (2005) mukaan toimiminen monikulttuurisessa ympäristössä vaatii työntekijöiltä kiinnostusta uusia asioita kohtaan ja erilaisten kulttuurien tiedostamista (mt., 106). Siirto ja Hammare (2016) korostavat sitä, että työntekijät ovat tärkeässä asemassa, koska työntekijät ovat maahanmuuttajille ensimmäisiä kontakteja uudessa ympäristössä. Myönteisen ilmapiirin ja luottamuksen syntymisellä on suuri merkitys sille, millaisen kuvan maahanmuuttaja saa uudesta maasta ja ympäröivästä yhteiskunnasta. (Mt., 195.) Kyselyn vastauksissa korostettiin myös läsnäolon, kuuntelemisen ja tukemisen olevan turvapaikanhakijoille tärkeää. Kuulluksi tuleminen antaa turvapaikanhakijalle parhaimmassa tapauksessa voimaantumisen tunteen vaikeassa tilanteessa ja auttaa häntä jaksamaan.

4.2 Suomen kielen opetuksen merkitys

Opinnäytetyötä varten tehdyssä havainnoinnissa vapaaehtoisten toiminnasta vastaanottokeskuksessa kävi ilmi, että suomen kielen opetusryhmiä oli useita vapaaehtoisten järjestämiä. Osa opetusryhmistä oli jaettu tasoryhmiin A, B ja C-ryhmä. A-ryhmän opiskelijat olivat korkeasti koulutettuja ja heillä oli hyvä kielitaito. B-ryhmän opiskelijat osasivat lukea ja kirjoittaa. C-ryhmä oli luku- ja kirjoitustaidottomille tai muuten hitaammin edistyville. C-ryhmässä oli eniten oppilaita. Osallistujamäärät vaihtelivat C-ryhmän tunneilla opettajan mukaan neljästä kymmenestä neljään. Lisäksi vastaanottokeskuksessa oli myös muita kielen opetusryhmiä, joista yksi kokoontui sunnuntaisin ja yksi keskiviikkoisin. Keskiviikkoisin kokoontuva ryhmä oli suunnattu naisille. Tarvittaessa vapaaehtoiset pyrkivät järjestämään yksilöopetusta saadessaan työntekijöiltä vinkkejä siitä, kenelle turvapaikanhakijoista olisi syytä antaa lisäopetusta.

Tutkimusten mukaan hyvän kielitaidon hankkiminen voi kestää kymmenenkin vuotta. Tästä syystä kielenopetuksen järjestämisen pitäisi olla sujuvampaa ja opetuksen piiriin tulisi päästä nykyistä nopeammin. (Siirto & Hammar 2016, 198.) Olisi kiinnitettävä erityistä huomiota kielenopetukseen jo vastaanottokeskuksessa, jotta kielen oppiminen saataisiin hyvälle alulle mahdollisimman varhain. Testipisteen tekemän kartoituksen tulokset tukevat myös kielenopetuksen järjestämisen tärkeyttä vastaanottokeskuksissa (Sandberg & Stordell 2016). Sandbergin ja Stordellin mukaan luku- ja kirjoitustaitoa vahvistavien koulutusten merkitys on tärkeää jo vastaanottokeskuksessa. Kartoituksen tarkoituksena oli pyrkiä ennakoimaan turvapaikanhakijoiden tulevaa koulutustarvetta. Kartoitukseen osallistui 1004 turvapaikanhakijaa 32 eri maasta. Kartoituksen yksilöhaastatteluissa selvitettiin turvapaikanhakijan koulutustaustaa, työhistoriaa ja luku- ja kirjoitustaitoa. Kartoituksen perusteella merkittävää oli se, että tarve vastaanottokeskuksissa järjestettävälle opiskeluvalmiuksia sekä luku- ja kirjoitustaitoa vahvistaville koulutuksille on ilmeinen. (Mt., 3.) Tekemieni havaintojen perusteella vastaanottokeskuksessa suomen kielen opetus oli järjestetty hyvin, tasoryhmiä oli useita ja opetusta pyrittiin järjestämään tarvittaessa myös yksilöopetuksena. Kaikesta huolimatta työntekijöiden vastauksista kävi ilmi, että he toivoivat suomenkielen opetuksen lisäämistä. Ongelma ei havaintojeni mukaan ollut kuitenkaan suomen kielen opetuksen tarjonnan määrässä vaan siinä, kuinka turvapaikanhakijat saataisiin osallistumaan aktiivisesti opetukseen ja kuinka löytää jokaiselle opiskelijalle sopiva tasoryhmä. Työntekijöiden vastauksissa korostui myös se, että kaikille pitäisi löytyä sopiva tapa oppia suomen kieltä etenkin siitä syystä, että kaikki eivät pysty nopeatahtiseen opiskeluun. Kielitaito on ensimmäinen askel kotoutumiseen, koska ilman kielitaitoa suomalaiseseen yhteiskuntaan ei pääse sisälle.

Suomen kielen kerhon havainnointiaineistosta kävi ilmi, että turvapaikanhakijoiden osaamistasoissa oli valtavia eroja. Toiset oppilaista olivat täysin luku- ja kirjoitustaidottomia ja toiset korkeasti koulutettuja. Havaintojeni mukaan osaamistasojen vaihtelusta huolimatta saattoi osaamiseroista olla se hyöty, että edistyneemmät oppilaat neuvoivat luku- ja kirjoitustaidottomia heidän omalla kielellään. Huomioni kiinnittyi myös siihen, että eri etnisten ryhmien suomen kielen kerhoon osallistumisessa oli havaittavissa eroja. Kaikkein innokkaimmin suomen kielen kerhon tunneille osallistuivat somalit ja afganistanilaiset, irakilaiset kävivät, mutta varsin epäsäännöllisesti. Tein johtopäätöksen, että mahdollisesti muilla kuin irakilaisilla oli enemmän luottamusta siihen, että he saavat myönteisen turvapaikkapäätöksen. Toivo myönteisestä turvapaikkapäätöksestä kannustaa opiskelemaan suomen kieltä, kielteisen turvapaikkapäätöksen pelko ei motivoi opiskelemaan. Muita syitä etnisten ryhmien osallistumiseroihin saattavat olla etnisten ryhmien väliset erot siinä, miten he suhtautuvat opiskeluun. Syynä voi olla myös etnisten ryhmien väliset kulttuuriset ja uskonnolliset ristiriidat.

4.3 Kotouttavien toimenpiteiden merkitys turvapaikanhakijoille

Havainnointiaineistosta ja työntekijöille tehdyn kyselyn vastauksista kävi ilmi, että turvapaikanhakijoiden mielenterveyden ylläpidon kannalta tärkeitä olivat kaikenlaiset järjestetyt aktiviteetit. Pollarin ja Koppisen (2011) mukaan maahanmuuttajien kanssa työskentelevillä on hieno mahdollisuus toimia toivon ja uskon vahvistajina. Opetusalalla maahanmuuttajien parissa työskentelevät ovat oivaltaneet sen, miten usko tulevaisuuteen on kaiken järkevän toiminnan perusta. (Mt., 10-12.) Suorannan (2011) mukaan turvapaikanhakijat, jotka asuvat vastaanottokeskuksessa kokevat olevansa ei missään. Turvapaikanhakijat elävät eräänlaisessa välitilassa. (Mt., 42.) Havaintojeni pohjalta nousi vahva käsitys siitä, että turvapaikanhakijoiden elämä vastaanottokeskuksessa on ikään kuin ”katkolla”, kunnes turvapaikanhakija saa myönteisen tai kielteisen turvapaikkapäätöksen. Tässä välitilassa ei voi tehdä elämäänsä koskevia päätöksiä, koska ei ole tietoa siitä, mitä tulee tapahtumaan. Havaintojeni mukaan vastaanottokeskuksessa toimivat käsityökerhot antoivat turvapaikanhakijoille mielekästä tekemistä. Kerhoissa oli runsaasti osallistujia ja iloisesta puheensorinasta päätellen käsityökerhojen toiminta toi muuta ajateltavaa turvapaikanhakijoille odotusten täyttämään arkeen. Kerhot ja muut aktiviteetit olivat pääosin vapaaehtoisten järjestämiä, joten kotouttavien ja mielenterveyttä ylläpitävien toimenpiteiden tuottajina vapaaehtoisten rooli oli erityisen tärkeä.

Lähempään tarkasteluun otan Suomen Punaisen Ristin ystäväperhetoiminnan (liite 1). Toiminnalle oli ollut paljon kysyntää niin vastaanottokeskuksen työntekijöiltä kuin turvapaikanhakijoilta. Ystäväperhetoiminta käynnistettiin vuoden 2016 huhtikuussa. Aiemmin ystäväperhetoimintaa on ollut kiintiöpakolaisten kanssa ainakin Turussa. Helsingin ja Uudenmaanpiirin ystäväperhetoiminnan ensimmäinen koulutus järjestettiin Suomen Punaisen Ristin Keski-Espoon osastossa helmikuussa 2016. Keski-Espoon ystäväperhetoiminta alkoi loppusyksyllä 2015 spontaanina kansalaistoimintana eräässä vastaanottokeskuksessa Espoon alueella. Punaiselta Ristiltä pyydettiin ystäväperheille koulutusta toiminnan laadun ja luottamuksellisuuden varmistamiseksi.

Ystäväperhetoiminnassa suomalainen perhe tai henkilö toimii turvapaikanhakijaperheen ystävänä auttaen turvapaikanhakijaperhettä ymmärtämään suomalaista elämänmenoa. Tarkoituksena on myös lisätä monikulttuurista vuorovaikutusta ja keskinäistä ymmärrystä. Ystäväperhetoiminta tapahtuu Suomen Punaisen Ristin antamien ohjeiden mukaan yhteistyössä vastaanottokeskusten kanssa. Vastaanottokeskuksessa esimerkiksi sosiaalityöntekijä tai sosiaaliohjaaja on turvapaikanhakijaperheiden yhteyshenkilönä Suomen Punaisen Ristin osaston yhteyshenkilön koordinoimissa toimintaa. Ystäväperheiden tapaamiset eivät tapahdu vastaanottokeskuksessa eivätkä ystäväperheen kotona vaan julkisissa tiloissa esimerkiksi leikkipuistoissa tai Suomen Punaisen Ristin omissa tiloissa. Ystäväperhetoiminnan keskiössä on lasten huomioon ottaminen ja lasten edun mukainen toiminta. Tapaamiset ovat perheiden välisiä, eivät yksilötapaamisia. Ystäväperhetapaamisiin ei kuulu turvapaikanhakijan edunvalvontaa tai virallisten

asioiden hoitoa. Kummatkin perheet hyväksyvät sen tosiasian, että perheiden yhteys voi katketa turvapaikanhakijaperheen kielteiseen turvapaikkapäätökseen ja tällaiseen tilanteeseen tulisi pyrkiä henkisesti varautumaan. Ystäväperheellä on vaitiolovelvollisuus turvapaikanhakijaperheen asioista. (SPR:n paikallisosasto 2016 a & 2016 b.) Suomalaisten ystäväperheiden tukena mahdollisen kriisin, esimerkiksi kielteisen turvapaikkapäätöksen kohdatessa ammatillista tukea saa vastaanottokeskuksen sosiaalityöntekijältä tai julkisesta sosiaali- ja terveydenhuollosta. Lisäksi vertaistukea on saatavilla SPR:n ystäväperhetoiminnan vetäjältä ja vapaaehtoisten ryhmältä.

Vastaanottokeskuksessa, jossa suoritin kehittämistyönharjoitteluni, ystäväperhetoiminnassa oli mukana yhteensä viisitoista turvapaikanhakijaperhettä ja vapaaehtoisia noin kolmekymmentä henkilöä. Ystäväperhetoiminnasta saatu palaute niin vapaaehtoisilta kuin turvapaikanhakijoilta oli erittäin hyvää. Osana ystäväperhetoimintaa järjestettiin kaksi taideleiriä lapsille ja nuorille vuoden 2016 kesällä. Leirin teema oli lasten ja nuorten unelmat voimaannuttavan taiteen keinoin. Leirille osallistui suomalais-, turvapaikanhakijalapsia ja -nuoria. Ystäväperhetoiminta paikkakunnalla jatkuu niiden turvapaikanhakijaperheiden osalta, jotka ehtivät saamaan myönteisen turvapaikkapäätöksen ennen vastaanottokeskuksen lopettamista ja jäivät paikkakunnalle. Ne turvapaikanhakijat, jotka eivät vielä olleet saaneet turvapaikkapäätöstä, siirtyivät toisiin vastaanottokeskuksiin eri puolille Suomea. Monet ystäväperheet kuitenkin jatkavat yhteydenpitoa vielä paikkakunnalta muuton tai jopa maasta muuttamisen jälkeen. Ystäväperhetoiminta loi vahvan siteen perheiden välille jossa molempien osapuolten kulttuurinen ymmärrys toista kohtaan kasvoi auttaen tukemaan kotoutumista tai vaikeaa paluuta lähimmäisiin. (SPR:n paikallisosasto 2016 b.)

Vastaanottokeskuksessa tekemieni havaintojen perusteella aktiviteetit pitivät yllä mielenterveyttä. Mielenterveyden ylläpidon lisäksi aktiviteetit ja niiden kautta luodut verkostot kanta-väestöön ja vastaanottokeskuksen ulkopuoliseen elämään olivat erittäin tärkeitä turvapaikanhakijoille. Vastaanottokeskuksessa luotujen verkostojen merkitys kasvoi entisestään turvapaikanhakijan saadessa myönteisen turvapaikkapäätöksen. Havainnoista kävi ilmi, että työtoiminta oli monille turvapaikanhakijoille tärkeää. Kaikenlainen työtoiminta oli turvapaikanhakijoiden keskuudessa haluttua. Töihin mentiin mielellään jopa ilman palkkaa esimerkiksi talkootöihin tai työharjoitteluun, josta turvapaikanhakijat saivat työtodistuksen. Siirron ja Hammarin (2016) mukaan turvapaikanhakijat ovat hyvin motivoituneita tekemää fyysisestikin raskasta työtä kantäväestöä huonommissa olosuhteissa. (Mt., 203-207.) Jotkut turvapaikanhakijoista pääsivät palkkatöihin esimerkiksi autokorjaamoon tai maatalousyrittäjän viljelyksille.

Paikallisen seurakunnan kirkkoherra opetti turvapaikanhakijoille mustikanpoimintaa ja koordinoi myyntiä. Toiminta oli turvapaikanhakijoille mieluista ja into mustikanpoimintaan syksyn kuluessa kasvoi turvapaikanhakijoiden keskuudessa niin, että lopulta poimijoita oli mukana

useita ryhmiä. Mustikanpoiminnasta turvapaikanhakijat saivat taloudellista hyötyä ja pääsivät vastaanottokeskuksesta raittiiseen, rauhoittavaan luonnonhelmaan, mikä tutkimusten mukaan vähentää stressiä. Aktiivinen luonnossa tekeminen lisää hyvinvointia monella tavalla ja hyvinvointivaikutukset tulevat nopeasti ja pysyvät pitkään (Luonnon vaikutus hyvinvointiin 2016). Havaintojeni mukaan mustikanpoiminta ja myynti olivat toimivia ja turvapaikanhakijoille merkityksellisiä kotouttavia toimenpiteitä. Toiminta piti yllä turvapaikanhakijoiden aktiivisuutta ja loi yhteyksiä kantasuomalaisiin ja tutustutti turvapaikanhakijoita byrokraattisen Suomen käytäntöihin kuten jokamiehen oikeuksiin ja verovapaaseen marjojen myyntiin.

Havainnointiaineiston mukaan turvapaikanhakijoiden saamat kielteiset turvapaikkapäätökset laskivat vastaanottokeskuksen yleistä ilmapiiriä ja tunnelma muuttui painostavaksi vaikuttaen turvapaikanhakijoiden sekä työntekijöiden mielialaan. Myönteiset turvapaikkapäätökset sitä vastoin nostivat yleistä ilmapiiriä positiivisemmaksi ja turvapaikanhakijat osallistuivat innokkaammin tarjottuihin aktiviteetteihin. Useat havainnot tukivat sitä, että turvapaikkapäätöksen odottaminen vie paljon energiaa. Koska pelko kielteisestä turvapaikkapäätöksestä on läsnä, ei turvapaikanhakijalla ole välttämättä energiaa osallistua esimerkiksi suomen kielen opetukseen. Havainnoista nousi esille joidenkin turvapaikanhakijoiden mielenkiinnon puute tarjottuun suomen kielen opetukseen osallistumiseen. Epävarmuus turvapaikkapäätöksestä piti ajatukset muualla ja vaikeutti uusien asioiden sisäistämistä. Turvapaikanhakijoiden mieltä painoivat monenlaiset asiat, etenkin turvapaikkaprosessin kesto ja pelko kielteisen turvapaikkapäätöksen saamisesta.

Havainnointiaineistosta ja työntekijöiden vastauksista kyselyyn nousi esille, että suomalaisen kulttuurin ja tapojen tietämystä pitäisi opettaa turvapaikanhakijoille mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Turvapaikanhakijat ovat tekemisissä kantasuomalaisten kanssa jo vastaanottokeskuksessa asuessaan. Mahdollisimman varhaisella opetuksella voitaisiin ehkäistä eri kulttuuritaustoista tulevien välisiä konflikteja ja edesauttaa turvapaikanhakijoiden elämänhallintaa uudessa yhteiskunnassa. Positiiviset kontaktit suomalaisten kanssa edesauttavat kotoutumista ja ovat turvapaikanhakijoille erittäin merkityksellisiä.

Myönteisen turvapaikkapäätöksen saaneita turvapaikanhakijoita askarruttivat asumiseen liittyvät asiat. Etenkin vuokra-asunnon saaminen ja toimeentuloon liittyvä byrokratia aiheutti hämmennystä. Havainnointiaineistosta voi vetää sen johtopäätöksen, että erityisen merkittävä kotouttava toimenpide turvapaikanhakijoille on byrokraattisesti toimivan Suomen käytäntöjen opettaminen turvapaikanhakijoille jo vastaanottokeskuksessa. Byrokraattisen Suomen tuntemiseen ohjaaminen oli tärkeä osa vastaanottokeskuksen työntekijöiden työtä. Työn ollessa hektistä, jäi ohjaaminen helposti pintapuoliseksi paperien täyttämisen avustamiseksi. Vastaanottokeskuksessa oli tarjolla vapaaehtoisten järjestämää asumisapua. Asu-

misapu oli tarkoitettu niille turvapaikanhakijoille, jotka olivat saaneet myönteisen turvapaikkapäätöksen. Vapaaehtoiset auttoivat asumiseen liittyvissä paperiasioissa ja vuokra-asuntojen etsinnässä, vaikka pääosin vuokra-asuntojen etsinnän tekivät vastaanottokeskuksen sosiaalityöntekijät. Vapaaehtoisten työpanoksella on suuri merkitys myös byrokraattisen Suomen käytäntöihin opettamisessa. Monissa työntekijöiden kyselyn vastauksissa korostui vastaanottokeskuksen vapaaehtoisten rooli kotouttavien toimenpiteiden tuottajina. Havaintojen mukaan niin turvapaikanhakijat kuin vapaaehtoiset sekä työtä ja työharjoittelua tarjonneet tahot antoivat erinomaista palautetta vastaanottokeskuksessa ja sen ulkopuolella tapahtuvista kotouttamistoimenpiteistä.

Maahanmuuttajataustaisen työntekijän kyselyn vastauksista kävi ilmi, että hänen mielestään kotouttavat toimenpiteet ovat erittäin tärkeitä turvapaikanhakijoille. Työntekijän mielestä vastaanottokeskuksessa tarjotaan paljon apua turvapaikanhakijoille. Työntekijä viittasi siihen, että mikäli maahantulon syyt ovat olleet muita kuin turvapaikan hakeminen, on maahanmuuttaja joutunut pärjäämään omillaan. Havainnointiaineiston perusteella vastaanottokeskuksessa oli apua helposti saatavilla. Pohdin, että odotetaanko myönteisen turvapaikkapäätöksen saaneilta turvapaikanhakijoilta suomalaisessa yhteiskunnassa pärjäämistä liian varhaisessa vaiheessa. Perustan pohdintani siihen havaintoon, että jo myönteisen turvapaikkapäätöksen saanut asukas, joka asui melko lähellä vastaanottokeskusta, haki apua ja tukea poismuuttonsa jälkeenkin vastaanottokeskuksesta. Oli myös tapauksia, joissa jo myönteisen turvapaikkapäätöksen saanut turvapaikanhakija pitkitti poismuuttoaan vastaanottokeskuksesta, pelätessään jäävänsä ilman tukiverkostoa.

4.4 Kotouttavien toimenpiteiden kehittäminen

Opinnäytetyötä varten kerättyjen havainto- ja kartoitusaineiston pohjalta sekä suljetun Facebook-ryhmän keskustelusta kertyi tietoa myös kotouttavien toimenpiteiden kehittämisajatuksista. Keskustelussa vastaanottokeskuksen suomen kielen opettaja pyysi vinkkejä muun muassa siitä, mikä auttaa oppimaan suomen kieltä, miksi on vaikeaa oppia suomea ja minkälaiset tehtävät ovat hyviä? Alla on ote turvapaikanhakijan vastauksista.

”The most important thing to learn the language is the target. So its depened in which circumstances that your student live. Do they have hope to get the oleskelulupa? If not you will have a difficulties of receiving the information.”

”Because most refugees dont had good education in there language. dont know the meaning of grammars in there own language.”

Vastaaja korosti, että kaikkein tärkein asia kielen oppimisessa on tavoite. Uuden kielen oppiminen riippuu siitä, minkälaisessa elämäntilanteessa opiskelija on, onko hänellä toivoa oleskeluluvan saamisesta vai ei. Mikäli toivoa ei ole, opiskelijan on vaikea ottaa vastaan informaatiota. Toisessa kommentissaan hän korosti, että monilla turvapaikanhakijoilla ei ole hyvää koulutustaustaa eivätkä he osaa kielioppia välttämättä edes omalla kielellään. Tästä syystä vastaajan mielestä olisi hyvä, jos suomen kielen opiskelussa keskityttäisiin vähemmän kielioppiin ja enemmän sanojen opiskeluun ja ääntämiseen. Vastaaja antoi vielä esimerkkejä siitä, miten suomea voisi opettaa turvapaikanhakijoille ja minkälaiset sanastot olisivat hyödyllisiä. Suomen kielen kerhossa tekemäni havainnot tukevat vastanneen turvapaikanhakijan näkemyksiä suomen kielen opetuksesta. Havaintojeni mukaan erityisesti osallistavilla ja käytännölläheisillä suomen kielen opetuskerroilla turvapaikanhakijat olivat innokkaimmin mukana opetuksessa.

Havainnointiaineiston mukaan monet turvapaikanhakijat kaipasivat työtä. Eräässä kyselyn vastauksessa ehdotettiin työtoiminnan kehittämistä kotouttavana toimenpiteenä. Testipisteen (Sandberg & Stordell 2016) teettämän tutkimuksen mukaan turvapaikanhakijoiden motivaatio työntekoon on korkea. Tutkimuksen mukaan turvapaikanhakijan työllistyessä vastaanottokeskuksesta hänelle tulisi järjestää kotoutumiskoulutusta työn ohessa joko etä- tai lähiopetusena. Tutkimuksessa todetaan myös, että työtilaisuuksien tarjoutuessa turvapaikanhakijalle olisi tarkoituksenmukaista tarjota mahdollisuus esimerkiksi hygieniapassin tai työturvallisuuskortin suorittamiseen mahdollisuuksien mukaan turvapaikanhakijan omalla äidinkielellä. Työyhteisöä tulisi valmentaa uuden, erilaisesta työkuultuurista tulevan työntekijän mukaan ottamiseen työyhteisön jäseneksi. (Mt., 40.) Havaintojeni mukaan hygieniapassin suorittaminen olisi tärkeää ja sille olisi kysyntää, mutta sen suorittamisen kustannukset nousevat korkeiksi varsinkin sellaisten henkilöiden kohdalta, jotka tarvitsevat tulkin hygieniapassin suorittamiseen. Pitäisi saada mahdollisimman suuri joukko turvapaikanhakijoita suorittamaan hygieniapassia samanaikaisesti, jotta se olisi taloudellisesti kannattavaa.

5 Johtopäätökset ja kehittämissuositukset

Opinnäyteyöni tulokset voivat auttaa vastaanottokeskuksia kotouttavien toimenpiteiden suunnittelussa tai antaa ainakin uudenlaisia näkökulmia kotouttavien toimenpiteiden merkityksestä turvapaikanhakijoille vastaanottokeskuksessa.

Työntekijöiden käsityksiä kotouttamisesta

Kyselyn mukaan työntekijöillä oli erilaisia käsityksiä siitä, mitkä ovat kotouttavia toimenpiteitä. Kotouttavien toimenpiteiden järjestämisen haasteeksi nousi vastaanottokeskuksessa maahanmuuttoviraston linjaus siitä, että kotouttavat toimenpiteet eivät kuulu vastaanotto-keskusten tehtäviin. (Kotouttaminen kuuluu vasta oleskeluvan saaneille 2016.) Työntekijöiden

vastauksista kävi ilmi, että jotkut työntekijät pitivät maahanmuuttoviraston linjausta työtä määrittävänä tekijänä. Toiset työntekijät eivät ottaneet maahanmuuttoviraston linjausta yhtä kirjaimellisesti ja kokivat tekevänsä kotouttavaa työtä monin eri tavoin esimerkiksi olemalla läsnä turvapaikanhakijoiden arjessa. Monet työntekijöistä korostivat myönteisen ja hyväksyvän läsnäolon merkitystä turvapaikanhakijoille vastaanottokeskustyössä. Kun ihminen tulee kuulluksi ja nähdyksi, hän saa voimaantumisen kokemuksen, joka auttaa jaksamaan vaikeissakin tilanteissa kuten turvapaikkapäätöksen odotusaikana.

Keskustelut kulttuurien eroista

Maahanmuuttajataustaiset työntekijät pystyvät työnsä ohessa toimimaan myös kulttuuritulkeina. Maahanmuuttajataustaiset työntekijät ymmärtävät kantasuomalaisia työntekijöitä paremmin turvapaikanhakijoiden kohtaamia haasteita uudessa maassa ja osaavat avata turvapaikanhakijoille herääviä kysymyksiä heidän omalla kielellään. Opinnäytetyön aineistoista nousi esille kulttuuritulkkien käytön tärkeys maahanmuuttajatyössä. Kulttuuritulkit ovat henkilöitä, joilla on maahanmuuttajatausta. He osaavat kertoa suomalaisesta yhteiskunnasta ja sen tavoista siten, että vieraasta kulttuurista tulevan on helpompi ymmärtää, miten suomalaiset tavat eroavat omista. Uuteen kulttuuriin tutustuminen kulttuuritulkin avulla auttaa turvapaikanhakijaa tai maahanmuuttajaa suhtautumaan uuteen kulttuuriin avoimemmin, ilman epä-määräisiä oletuksia ja pelkoja.

Erästä työntekijöille tehdyn kyselyn vastauksesta kävi ilmi, että työntekijän järjestämässä keskustelukerhossa oli käyty paljon keskustelua suomalaisesta kulttuurista ja siitä kuinka sen voisi yhdistää omaan kulttuuriin. Vastaanottokeskuksessa kokoontui kerran viikossa myös vapaaehtoisten järjestämä keskustelukerho, jossa käytiin keskusteluja osallistujien esille nostamista aiheista. Turvapaikanhakijoiden kulttuurisen taustan huomioon ottaen olisi hyvä, jos keskustelukerhoja pystyttäisiin järjestämään erikseen naisille ja miehille. Näiden lisäksi voisi olla myös erikseen kaikille suunnattuja kerhoja. Havaintojeni mukaan keskustelukerhoissa enemmistönä olivat miehet. Jos keskustelukerhoja järjestettäisiin erikseen, olisi siitä se etu, että pystyttäisiin puhumaan arkaluontoisemmista asioista, joista ei voida puhua vastakkaisen sukupuolen läsnä ollessa.

Info-tilaisuuksien järjestäminen

Vastaanottokeskuksen arki on kiireistä ja työhön on haastavaa sisällyttää info- tai koulutustilaisuuksia esimerkiksi suomalaisesta yhteiskunnasta ja tavoista. Vaikka maahanmuuttovirasto tarjoaa koulutusmateriaaleja ja koulutusta vastaanottokeskuksen työntekijöille, väistämättä niiden hyödyntämisen haasteeksi muodostuu käytettävissä olevan ajan vähyys. Kuulemani mukaan info- ja koulutustilaisuuksia järjestettiin turvapaikanhakijoille vastaanottokeskuksen

aloitusvaiheessa, mutta kun kutsuja turvapaikkapuhutteluun alkoi tulla, työllistivät työntekijöitä turvapaikanhakijoiden kuljettaminen puhutteluihin ja muut turvapaikanhakuprosessiin liittyvät ohjaustehtävät. Olisi tärkeää järjestää koulutuksia tasaisin väliajoin, jotta nekin turvapaikanhakijat, jotka tulevat vastaanottokeskukseen myöhemmin saisivat tietoa suomalaisesta yhteiskunnasta ja tavoista jo maahantulon varhaisessa vaiheessa.

Suomen kielen opetus

Vastaanottokeskuksessa, jossa tein havainnoinnin, oli suomen kielen opetusta tarjolla runsaasti. Vaikka työntekijät toivoivat lisää suomen kielen opetusta, havaintojeni mukaan ongelmana ei ollut välttämättä opetuksen määrä vaan se, kuinka turvapaikanhakijat saataisiin osallistumaan aktiivisesti opetukseen. Havaintojeni mukaan suurin osa suomen kielen opetuksesta vastaanottokeskuksessa järjestetään vapaaehtoisten toimesta. Vapaaehtoisten panos suomen kielen opetuksessa on erittäin tärkeää. Joissakin vastaanottokeskuksissa on palkattu henkilökuntaa muun vastaanottokeskustyön ohessa opettamaan suomen kieltä turvapaikanhakijoille. Ohjaajien työ vastaanottokeskuksessa on usein erittäin kiireistä ja suunnitelmat voivat päivän mittaan muuttua nopeasti. Jos suomen kielen opettajalle kuuluvat myös muut ohjaajan työt, on todennäköistä, että työn kiireisen luonteen vuoksi joudutaan suomen kielen tunteja perumaan muiden kiireellisempien asioiden vuoksi.

Vastaanottokeskuksen suomen kielen opetuksen suunnittelussa olisi hyvä käyttää apuna turvapaikanhakijoita. Turvapaikanhakijoiden joukosta löytyy korkeasti koulutettuja henkilöitä, joilla voisi olla paljon annettavaa opetuksen sekä muun vastaanottokeskustoiminnan suunnittelussa. Mikä mamu, keitä meitä täällä asuu-luennolla Hyvinkäällä 25.10.2016 kerrottiin, että kotouttamisvaiheen suomen kielen opetusta aiotaan lyhentää vuodesta vain neljään kuukauteen. Maahanmuuttajat pyritään jatkossa saamaan työelämään ja opintojen piiriin entistä nopeammin. (Pyylehto 2016.) Kotouttamisvaiheen suomen kielen opetuksen lyhentyessä neljän kuukauden mittaiseksi, korostuu suomen kielen opetuksen merkitys vastaanottokeskuksissa. Mikäli tahdotaan turvapaikanhakijoiden oppivan suomen kieltä jo vastaanottokeskuksessa niin, että siitä olisi hyötyä kotouttamisvaihetta ajatellen, tulisi kielenopetusta sekä muita kotouttavia toimenpiteitä tarjota suunnitelmallisemmin ottaen paremmin huomioon turvapaikanhakijoiden erot osaamistasoissa.

Suomen kielen opetukseen maahanmuuttajille on saatavilla runsaasti hyvää verkkomateriaalia, mutta olisi hyvä, jos opetusta pystyttäisiin yhtenäistämään selkeämmäksi kokonaisuudeksi niin, että olipa turvapaikanhakija missä vastaanottokeskuksessa tahansa, olisi kielenopetus samanlaista. Suomenkielen opetuksen yhtenäistämiseksi, olisi hyödyllistä kouluttaa vapaaehtoiset suomenkielen opettajat tehtävänsä esimerkiksi lyhyellä kurssilla, miten ja missä jär-

jestyksessä suomen kielen opetuksessa edetään. Turvapaikanhakijat joutuvat usein muuttamaan vastaanottokeskuksesta toiseen erilaisista syistä, monesti vastaanottokeskuksen lopettamisen myötä. Tämän vuoksi suomen kielen opetuksen yhtenäisyydestä olisi hyötyä. Sandbergin ja Stordellin (2016) mukaan suomalaisessa työelämässä ja opinnoissa menestymisen edellytys on hyvä luku- ja kirjoitustaito. Osaamiskartoitus osoitti, että monien turvapaikanhakijoiden luku- ja kirjoitustaidoissa latinalaisilla aakkosilla on puutteita ja korostettiin, että tähän ongelmaan voitaisiin puuttua jo turvapaikkaprosessin aikana vastaanottokeskuksessa. Näin säästettäisiin aikaa ja kotoutumiskoulutuksen kustannuksia, koska tällöin kotoutumista edistävälle koulutus- ja työllistymispolulle siirtyminen olisi nopeampaa. (Mt., 37.)

Suomen kielen kerhosta kerätyn havainnointiaineiston pohjalta kävi ilmi, että joidenkin etnisten ryhmien edustajat olivat enemmistönä suomen kielen tunneilla. Pohdin, mistä tämä saattaisi johtua ja tulinkin siihen tulokseen, että turvapaikkapäätöksen odottaminen ja kielteisen turvapaikkapäätöksen pelko ei motivoi opiskelemaan suomen kieltä. Muita syitä saattavat olla eri etnisistä taustoista tulevien väliset kulttuuriset ristiriidat tai erilaiset suhtautumistavat opiskeluun.

Aktiviteetit, verkostojen luominen ja työtoiminnan merkitys

Opinnäytetyön tulosten mukaan tärkeitä seikkoja kotoutumisen kannalta olivat kaikenlainen toiminta vastaanottokeskuksessa ja etenkin sen ulkopuolella, koska aktiviteetit pitävät turvapaikanhakijoiden mielenterveyttä ja aktiivisuutta yllä. Kantaväestön ja maahanmuuttajien vuorovaikutuksen tärkeydestä säädetään laissa kotoutumisen edistämisestä (1386/2010) siten, että lain tarkoituksena on edistää myönteistä vuorovaikutusta eri väestöryhmien kesken. Turvapaikanhakijoiden ja kantaväestön vuorovaikutusta edistävää toimintaa pitäisi kehittää. Vuorovaikutusta edistävällä toiminnalla saataisiin poistettua ennakkoluuloja puolin ja toisin.

Tulisi löytää keinoja, joilla pystyttäisiin luomaan lisää ja matalammalla kynnyksellä kontakteja kantaväestön ja turvapaikanhakijoiden välille. Arki vastaanottokeskuksessa on monesti pitkäväteistä ja ahdistavaa odottelua. Opinnäytetyössäni kiinnitin erityistä huomiota siihen, kuinka innokkaasti turvapaikanhakijat olivat mukana erilaisten aktiviteettien järjestämisessä. Monet turvapaikanhakijat nostivat keskusteluissa vahvasti esille sen, että kaipaavat työntekoa ja kyselivät neuvoja työpaikkojen hakemiseen. Vapaaehtoisten työntekijöiden rooli vastaanottokeskuksen arjessa on merkittävä. Vapaaehtoisten toimintaa tulisi entisestään korostaa ja kaikin keinoin yrittää saada lisää vapaaehtoisia mukaan toimintaan. Vapaaehtoisten järjestämää toimintaa toivoivat erityisesti työntekijät, joiden työ oli hyvin hektistä.

Vapaaehtoisten järjestämästä toiminnasta otin tarkempaan esittelyyn ystäväperhetoiminnan, josta turvapaikanhakijat pitivät erityisesti. Kysyntää olisi ollut myös muulle kuin perheille järjestetystä ystävätoiminnasta, mutta tällaiseen toimintaan ei ollut resursseja. Erityinen huomio tulisi kiinnittää paikallisen seurakunnan kirkkoherran ennakkoluulottomalle toiminnalle turvapaikanhakijoiden osallistamiseksi mustikan poiminnan ja myynnin avulla. Mikäli turhat ennakkoluulot heitettäisiin ”romukoppaan”, olisi huomattavasti helpompaa järjestää kotoutumista tukevia aktiviteetteja turvapaikanhakijoille.

Byrokraattisen Suomen tunteminen

Opinnäytetyöni tulosten mukaan erityisen tärkeäksi seikaksi kotoutumisen kannalta nostettiin byrokraattisen Suomen tuntemiseen ohjaaminen. Tämän kaltaiseen ohjaustyöhön tulisi panostaa enemmän, koska hakemusten täyttäminen ei ole yksinkertaista edes suomalaisille. Tulisi kiinnittää huomiota myös siihen, ettei auteta turvapaikanhakijoita avuttomiksi. Vastaanottokeskusten laitospuolelta on vaarana on, että siellä pitkään asuvat turvapaikanhakijat laitostuvat eivätkä pysty huolehtimaan arjestaan vastaanottokeskusvaiheen jälkeen. Mikäli turvapaikanhakija saa kielteisen päätöksen ja joutuu poistumaan maasta, millaiset mahdollisuudet hänellä on pärjätä laitostuttuaan vastaanottokeskuksessa, jos turvapaikanhakija saa myönteisen päätöksen ja pääsee kotouttamistoimenpiteiden piiriin, on kotoutuminen hitaampaa ja oma-aloitteisesti toimiminen haastavaa. Tutkimusten ja havaintojeni pohjalta olisi hyvä, mikäli myönteisen turvapaikkapäätöksen saaneille järjestettäisiin vastaanottokeskuksesta omilleen muuttamisen nivelvaiheessa niin sanottua jälkihuoltoa. Nykyisellään tilanne on se, että kun turvapaikanhakija saa myönteisen päätöksen ja siirtyy kuntaan, loppuvat vastaanottokeskuksen tarjoamat palvelut ja turvapaikanhakija siirtyy kunnan palvelujen piiriin. Havaintojeni ja lukemani kirjallisuuden mukaan monille turvapaikanhakijoille on tullut tunne siitä, että he jäävät nivelvaiheessa yksin, koska eivät tiedä, mistä hakea apua.

Turvapaikanhakijoiden pankkitilin avaamisen kohtuuton vaikeus kävi ilmi havainnointiaineistosta ja aiemmista tutkimuksista. Jotkut turvapaikanhakijat kävivät palkkatyössä vastaanottokeskuksen ulkopuolella ja ongelmaksi työnantajalle muodostui joskus palkanmaksun vaikeus pankkitilin puuttumisen vuoksi. Vastaanottokeskuksen työntekijöiden tulisi informoida työnantajia etukäteen. Esimerkiksi ohjeistamalla tutustumaan palkkaus.fi-sivustoon, jossa annetaan neuvoja turvapaikanhakijan palkkaamiseen (Pakolaisen tai turvapaikanhakijan palkkaaminen 2016). Näin toimien työnantaja pystyisi varautumaan palkanmaksuun esimerkiksi käteismaksulla ja ikäviltä palkanmaksun viivästymisiltä ja turvapaikanhakijoiden turhautumiselta sekä luottamuksen menettämisiltä välttyttäisiin.

Esikotouttamisesta kotouttamisvaiheeseen

Termiä esikotouttaminen käyttää muun muassa ESIKOTO-esikotouttamisen kehittämishanke Pohjois-Pohjanmaalla. Sivuilla kerrotaan, että esikotouttaminen kuuluu ajankohtaan, jolloin turvapaikanhakija on siirtynyt vastaanottokeskukseen odottamaan turvapaikkapäätöstä. Keskeistä on syrjäytymistä ja laitostumista ehkäisevän toiminnan tarjoaminen turvapaikanhakijoille. (Esikoto 2017.)

Vastaanottokeskusvaiheen kotouttavia toimenpiteitä voitaisiin yleisemminkin ryhtyä kutsu-
maan esikotouttamiseksi. Esikotouttaminen valmistaa turvapaikanhakijoita varsinaiseen kotouttamisvaiheeseen. Turvapaikanhakijan saadessa myönteisen turvapaikkapäätöksen, olisi kotoutuminen suomalaiseen yhteiskuntaan jo hyvällä alulla. Esikotouttamista tulisi järjestää suunnitelmallisemmin koordinoituna vapaaehtoisten järjestämänä tai palkatun ohjaajan tai ohjaajien järjestäminä toimintoina turvapaikanhakijoille. Vastaanottokeskustyössä olisi tärkeää korostaa sitä, mitä voidaan tehdä esikotoutumisen edistämiseksi. Kuten jo aiemmin opinnäytetyössäni olen todennut, on vastaanottokeskustyö ajoittain erittäin hektistä. Työntekijöillä ei ole välttämättä aikaa aktiviteettien järjestämiseen, koska suurin osa työajasta menee juoksevien asioiden hoitoon. Parannukseksi tähän ongelmaan ehdotan, että päivittäin käytyjen henkilökunnan palaverien pituutta pyrittäisiin lyhentämään esimerkiksi selkeän asialistan avulla. Näin jäisi enemmän aikaa suunnittelu- ja ohjaustyöhön. Täytynee kuitenkin korostaa, että kokemukseni vastaanottokeskustoiminnasta rajoittuu sellaiseen vastaanottokeskukseen, jonka toiminta on jo loppunut. Tästä syystä varsinaista kehittämistyötä ei tehty, koska tiedettiin toiminnan loppuvan pian ja työntekijäresurssit vähenivät jatkuvasti loppua kohden työntekijöiden siirtyessä toisiin vastaanottokeskuksiin ja muihin tehtäviin.

Pohdinta

Maahanmuuton jatkuvasti lisääntyessä kotouttamisen ja kotoutumisen merkitys kasvaa. Nyt jos koskaan olisi ensiarvoisen tärkeää kiinnittää huomiota kotouttavien toimenpiteiden järjestämiseen. Turvapaikanhakijoiden mahdollisuutta esikotouttaviin toimenpiteisiin tulisi edistää, jotta varsinaisen kotouttamisvaiheen kestoa saataisiin lyhennettyä. Tällä tavoin yhteiskunnan varoja säästyisi ja turvapaikanhakijoiden mielenterveyttä pystyttäisiin ylläpitämään paremmin. Olemme kaikki vastuussa siitä, miten hyvin maahanmuuttajat kotoutuvat Suomeen.

Koska tämä opinnäytetyö keskittyi tutkimaan kotouttavien toimenpiteiden merkitystä turvapaikanhakijoille vastaanottokeskuksessa, olisi jatkossa mielenkiintoista selvittää, mitkä ovat

turvapaikanhakijoiden omat kokemukset kotouttavista toimenpiteistä. Jatkotutkimuksella voitaisiin selvittää turvapaikanhakijoiden kokemuksia kotouttavien toimenpiteiden merkityksestä vastaanottokeskuksessa haastattelututkimuksella.

Opinnäytetyöni aihe oli erittäin mielenkiintoinen ja laaja. Kotouttamisen merkitystä vastaanottokeskuksissa tulisi mielestäni tutkia edelleen ja löytää ratkaisuja kotouttavien ja aktivoivien toimenpiteiden edistämiseksi. Opinnäytetyötä tehdessäni opin, että aineistotriangulaation käyttö on aikaa vievä ja vaativa tapa, mutta oikein käytettynä se lisää tutkimuksen luotettavuutta. Mielenkiintoisen aiheen vuoksi olisin voinut jatkaa opinnäytetyötäni ja muokata sekä analysoida sitä vielä paljon enemmän, mutta ajalliset ja taloudelliset rajat tulivat valittavasti vastaan.

Lähteet

Painetut lähteet

Frisk, O. & Tulkki, H. 2005. Kulttuuriavain. Keuruu: Otava

Hansen, S. & Holm, H. 2016. Kun kuntaan tulee pakolaisia. Teoksessa Gothoni, R. & Siirto, U. (toim.). 2016. Pakolaisuudesta kotiin. Helsinki: Gaudeamus, 178-179.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2010. Tutki ja kirjoita. 15.-16. painos. Helsinki: Tammi.

Kananen, J. 2014. Teoksessa Makkonen, T. (toim.) Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä. Miten kirjoitan kvalitatiivisen opinnäytetyön vaihe vaiheelta. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja -sarja. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu, 66.

Kananen, J. 2015. Teoksessa Makkonen, T. (toim.) Opinnäytetyön kirjoittajan opas. Näin kirjoitat opinnäytetyön tai pro gradun alusta loppuun. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja-sarja. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu. 139.

Martikainen, T. 2011. Suomi Remix. Helsinki: Like

Mäkisalo-Ropponen, M. 2012. Tavoitteena kotoutuminen-Valtion kotouttamisohjelma 2012-2015 painopistealueita. Teoksessa Hiltunen, S. (toim.). 2012. Maahanmuuttajan matka suomalaisen yhteiskuntaan. Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun julkaisuja B:42. Joensuu: Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu, 22.

Pollari, J. & Koppinen, M-L. 2011. Maahanmuuttajan kohtaaminen ja opettaminen. Jyväskylä: PS-kustannus

Saarela-Kinnunen & Eskola 2015. Teoksessa Valli & Aaltola (toim.). 2015. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. 4. painos. Jyväskylä: PS-kustannus. 181.

Saukkonen, P. 2013. Erilaisuusien Suomi. Vähemmistö- ja kotouttamispolitiikan vaihtoehdot. Helsinki: Gaudeamus

Schubert, C. 2013. Kotoutumisen psykologiaa. Teoksessa Alitolppa-Niitamo, A., Fågel, S. & Säävälä, M. (toim.) 2013. Olemme muuttaneet - ja kotoudumme. Maahanmuuttaneen kohtaaminen ammatillisessa työssä. Helsinki: Väestöliitto, 64.

Siirto, U. & Hammar, S. 2016. Kotouttava työ pakolaisina Suomeen muuttaneiden parissa. Teoksessa Gothoni, R. & Siirto, U. (toim.). 2016. Pakolaisuudesta kotiin. Helsinki: Gaudeamus, 195-207.

Siirto, U. & Laihia, M-L. Turvapaikanhakijoiden vastaanotto-toteutuvatko ihmisoikeudet? Teoksessa Gothoni, R. & Siirto, U. (toim.). 2016. Pakolaisuudesta kotiin. Helsinki: Gaudeamus, 128.

Suoranta, J. 2011. Vastaanottokeskus. Helsinki: Into.

Syrjälä, L., Ahonen, S., Syrjäläinen, E. & Saari, S. 1994. Laadullisen tutkimuksen työtapoja. Helsinki: Kirjayhtymä.

Turtiainen, K. 2013. Maahanmuuttajien vastaanotto ja kotouttaminen kunnissa. Teoksessa Korhonen, V. & Puukari, S. (toim.) 2013. Monikulttuurinen ohjaus- ja neuvontatyö. Jyväskylä: PS-kustannus. 201.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 5. uudistettu painos. Helsinki: Tammi

Viinamäki, L. 2007. Triangulatiivisen tutkimusasetelman soveltamismahdollisuudet. Teoksessa Viinamäki, L. & Saari, E. (toim.) 2007. Polkuja soveltavaan yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen. Helsinki: Tammi. 176-185.

Vilka, H. 2006. Tutki ja havainnoi. Helsinki: Tammi

Sähköiset lähteet

Esikoto. 2017. Esikotouttamisen kehittämishanke Pohjois-Pohjanmaalla. Viitattu 31.1.2017.) <http://www.odl.fi/tutkimus-ja-koulutus/kehittamishankkeet/hyvinvointihankkeet/esikoto/>

Hainmuller, J., Hangartner, D. & Lawrence, D. 2016. When lives are put on hold: Lengthy asylum processes decrease employment among refugees. Viitattu 9.1.2017. <http://advances.sciencemag.org/content/2/8/e1600432>

Humanitaarista suojelua ei myönnetä enää.. 2016. Maahanmuuttovirasto. Viitattu 18.10.2016. http://www.migri.fi/medialle/tiedotteet/lehdistotiedotteet/lehdistotiedotteet/1/0/humanitaarista_suojelua_ei_myonnetta_enaa_uudet_maalinjaukset_afganistanista_irkista_ja_somalia_sta_67589

Infektio-ongelmien ehkäisy 2009. Pakolaisten ja turvapaikanhakijoiden infektio-ongelmien ehkäisy. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2009:21. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö, 11. Viitattu 7.10.2016. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/112048/URN%3ANBN%3Afi-fe201504225907.pdf?sequence=1>

Kansainvälinen suojelu 2016. Kotouttaminen.fi. Viitattu 12.12.2016. http://www.kotouttaminen.fi/kotouttaminen/pakolaisten_vastaanotto/suojelun_taustat/kansainvalinen_suojelu

Kotouttaminen kuuluu vasta oleskeluluvan saaneille. 2016. Maahanmuuttovirasto. Viitattu 25.7.2016. http://www.migri.fi/medialle/tiedotteet/lehdistotiedotteet/lehdistotiedotteet/1/0/kotouttaminen_kuuluu_vasta_oleskeluluvan_saaneille_67218

Kotoutumisen edistäminen, työllistyminen. 2016. Pakolaisapu. Viitattu 24.7.2016. <http://pakolaisapu.fi/pakolaisuus/ratkaisut/kotoutumisen-edistaminen/>

Kotoutumisen edistäminen. Kotoutumisputki 2016. Pakolaisapu. Viitattu 24.7.2016. <http://pakolaisapu.fi/pakolaisuus/ratkaisut/kotoutumisen-edistaminen/>

Käsittelyajat - Kansainvälinen suojelu. 2016. Maahanmuuttovirasto. Viitattu 18.10.2016. http://www.migri.fi/nain_palvelemme/kasittelyajat/kasittelyajat_-_kansainvalinen_suojelu/1/0/turvapaikkahakemuksen_kasittelyaika_arvioidaan_puhuttelussa_54130

Luonnon vaikutus hyvinvointiin. 2016. Mielenterveystalo. HUS. Viitattu 19.9.2016. https://www.mielenterveystalo.fi/aikuiset/itsehoito-ja-op-paat/opaat/tieto_luonnon_hyvinvointivaikutuksista/Pages/luonnon_vaikutus_hyvinvointiin.aspx#sosiaalinen_hyvinvointi

Maahanmuutto, turvapaikanhakijat 2017. Sisäministeriö. Viitattu 26.1.2017. <http://www.in-termin.fi/fi/maahanmuutto/turvapaikanhakijat>

Myönnetty kansainvälinen suojelu. 2016. Euroopan muuttoliikeverkosto. ETM. Viitattu 11.12.2016. http://www.emn.fi/tilastoja/turvapaikkatilastot?sort_column=0&sort_direction=0

Oleskelulupatilastot päätökset hakuperusteen mukaan. 2016. Maahanmuuttovirasto. Viitattu 18.10.2016. http://www.migri.fi/tietoa_virastosta/tilastot/oleskelulupatilastot

Oleskelulupa muulla perusteella. 2016. Maahanmuuttovirasto.. Viitattu 10.12.2016. http://www.migri.fi/turvapaikka_suomesta/turvapaikan_hakeminen/paatos/oleskelulupa_muulla_perusteella

Pakolaisen tai turvapaikanhakijan palkkaaminen. 2016. Palkkaus.fi. Viitattu 26.12.2016. https://www.palkkaus.fi/Cms/Article/ohje_tyo_nantajalle_pakolaisen_palkkaamisesta

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [ylläpitäjä ja tuottaja]. Viitattu 1.9.2016. http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L2_3_2_3.html

Sanasto, pakolainen 2016. Maahanmuuttovirasto. Viitattu 10.12.2016. <http://www.migri.fi/medialle/sanasto>

Sandberg, T. & Stordell, E. 2016. Vastaanottokeskuksissa toteutettu alkuvaiheen osaamisen tunnistaminen. 3, 37. Viitattu 30.8.2016. http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Koulutus/artikkelit/maahanmuuttajien_koulutuksen_kehittaaminen/VOK-ra-portti_21032016.pdf

Turvapaikanhakija. 2016. Infopankki. Viitattu 10.10.2016. <http://www.info-pankki.fi/fi/muutto-suomeen/olen-/turvapaikanhakija>

Turvapaikanhakijat. 2016. Sisäministeriö. Viitattu 15.9.2016. <http://www.intermin.fi/fi/maahanmuutto/turvapaikanhakijat>

Turvapaikka ja kansainvälinen suojelu 2016. Maahanmuuttovirasto. Viitattu 12.12.2016. http://www.migri.fi/turvapaikka_suomesta/turvapaikan_hakeminen/paatos/turvapaikka_ja_kansainv%C3%A4linen_suojelu

Turvapaikka- ja pakolaistilastot 2016. Maahanmuuttovirasto. Viitattu 11.12.2016. http://www.migri.fi/tietoa_virastosta/tilastot/turvapaikka- ja_pakolaistilastot

Turvapaikka- ja pakolaistilastot kaikki päätökset kansalaisuuksittain. 2016. Maahanmuuttovirasto. Viitattu 18.10.2016. http://www.migri.fi/tietoa_virastosta/tilastot/turvapaikka- ja_pakolaistilastot

Turvapaikkaa hakevien rokotukset. 2016. THL. Viitattu 7.10.2016. <https://www.thl.fi/fi/web/rokottaminen/eri-ryhmien-rokotukset/turvapaikkaa-hakevien-rokotukset>

Vastaanottojärjestelmän valvontaohjelma. 2016. Maahanmuuttovirasto, 6. Viitattu 7.10.2016. http://www.migri.fi/download/67180_vastaanottojarjestelman_valvontaohjelma.pdf?b820657a9fc2d388

Vastaanottokeskukset ja niiden palvelut. 2016. Työ- ja elinkeinoministeriö. Viitattu 11.6.2016. http://www.kotouttaminen.fi/kotouttaminen/pakolaisten_vastaanotto/turvapaikanhakijat/vastaanottokeskukset

Vastaanottokeskukset 2016. Maahanmuuttovirasto. Viitattu 31.12.2016. http://www.migri.fi/turvapaikka_suomesta/vastaanottotoiminta/vastaanottokeskukset

Vastaanottotilastot 2016. Maahanmuuttovirasto. Viitattu 31.12.2016.

http://www.migri.fi/tietoa_virastosta/tilastot/vastaanottotilastot

Vastuut ja roolit. 2016. Vastuut ja roolit vastaanottotoiminnan järjestämisessä Suomessa. Maahanmuuttovirasto 2016. Viitattu 12.6.2016. http://www.migri.fi/turvapaikka_suomesta/vastaanottoiminta/vastuut_ja_roolit

Lait

Laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta 746/2011

Laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta 746/2011

Laki kotoutumisen edistämisestä 1386/2010

Sosiaalihuoltolaki 1301/2014

Terveystieteiden lae 1326/2010

Julkaisemattomat lähteet

Pyylehto, M. 2016. Mikä mamu, keitä meitä täällä asuu-luento Hyvinkäällä 25.10.2016

SPR:n paikallisosasto. 2016 a. SPR:n paikallisosaston monikulttuurisen toiminnan yhteyshenkilöltä saatu sähköposti 18.10.2016.

SPR:n paikallisosasto. 2016 b. Keskustelu SPR:n paikallisosaston monikulttuurisen toiminnan yhteyshenkilön kanssa 24.8.2016 koskien ystäväheteroimintaa

Kuviot

Kuvio 1: Myönnetyt turvapaikat ja toissijainen suojelu	7
Kuvio 2: Humanitaarinen suojelu ja myönteiset päätökset muut perusteet	8
Kuvio 3: Kaikki myönteiset päätökset	9
Kuvio 4: Kotouttamisputki (Kotoutumisen edistäminen. Kotoutumisputki 2016.).....	11
Kuvio 5: Aineistotriangulaatio	15
Kuvio 6: Havainnoitiprosessi	17

Taulukot

Taulukko 1: Aineiston pelkistäminen	18
Taulukko 2: Teemat	18

Liitteet

Liite 1: Kysely työntekijöille	42
Liite 2: Ystäväperhetoiminta turvapaikanhakijoille	43

Liite 1: Kysely työntekijöille

Tällä kyselyllä haluan kartoittaa kotouttavien toimenpiteiden merkitystä turvapaikanhakijoille työntekijöiden näkökulmasta. Kysely kuuluu kehittämistyön harjoitteluuni ja tulen käyttämään tuloksia osana opinnäytetyötäni.

Opinnäytetyössäni tutkin kotouttavien toimenpiteiden merkitystä turvapaikanhakijoille vastaanottokeskuksessa. Aineistoa käsitelen anonymisti, niin että työntekijöiden henkilöllisyydet ja vastaanottokeskuksen nimi eivät käy ilmi opinnäytetyössäni.

1. Mitä kotouttaminen mielestäsi tarkoittaa?
2. Teetkö kotouttavaa työtä, minkälaista?
3. Mikä on mielestäsi kotouttavien toimenpiteiden, merkitys turvapaikanhakijoille vastaanottokeskuksessa?
4. Oletko saanut palautetta turvapaikanhakijoilta kotouttavista toimenpiteistä, jos niin minkälaista se on ollut?
5. Mikäli voisit vaikuttaa kotouttavien toimenpiteiden kehittämiseen vastaanottokeskuksessa, mikä olisi mielestäsi tärkeää?
6. Kotouttaminen. Mitä hyvää, mitä huonoa?

Liite 2: Ystäväperhetoiminta turvapaikanhakijoille

- suomalainen perhe toimii turvapaikanhakijaperheen ystävinä
- osa monimuotoista vapaaehtoista ystävätoimintaa, jota osastoissa toteutetaan
- osa kotoutumista tukevaa toimintaa, auttaa turvapaikanhakijaperheitä ymmärtämään suomalaista elämänmenoa, lisää monikulttuurista vuorovaikutusta ja keskinäistä ymmärrystä
- tapahtuu SPR:n ohjeiden mukaisesti yhteistyössä vastaanottoyksiköiden kanssa
- vastaanottoyksiköissä on asiaan perehtynyt yhteyshenkilö, esim. sosiaalityöntekijä tai sosiaaliohjaaja (Punaisen Ristin osaston yhteyshenkilö/ystävälittäjä perehdyttää yhteyshenkilön)
- tapaamiset eivät tapahdu vastaanottoyksikössä eivätkä ystäväperheen kotona, vaan esim. leikkipuistossa, kulttuurikeskuksissa, ja muissa julkisissa tiloissa tai esim. SPR:n omissa tiloissa
- tapaamiset ovat perheidenvälisiä, eivätkä sisällä kahdenvälisiä tapaamisia
- vanhemmat ovat vastuussa omista lapsistaan perheystävätoiminnan aikana
- lasten huomioonottaminen ja lasten edun mukainen toiminta on keskiössä
- ei sisällä turvapaikkahakijaperheen edunvalvontaa, eikä virallisten asioiden hoitoa eikä mitään viranomaistehtäviä
- molemmat perheet hyväksyvät, että yhteys voi katketa kielteiseen turvapaikkapäätökseen ja tähänkin tilanteeseen on henkisesti varauduttu
- ystäväperhe on vaitiolovelvollinen turvapaikanhakijaperheen asioissa

Turvapaikanhakijaperheiden valinta

- tapahtuu vastaanottoyksikön yhteyshenkilön toimesta
- kaikki perheen jäsenet ovat käyneet läpi terveystarkastuksen ja ovat rokotettu kansallisen rokotusohjelman mukaisesti (vastaanottoyksikön yhteyshenkilö varmistaa asian)
- perhe haluaa tutustua suomalaiseen perheeseen ja perheenjäsenet ovat perillä perheystävätoiminnan periaatteista ja hyväksyvät ne

Ystäväperhe

- ystäväperheen aikuisista ainakin toinen on käynyt ystävätoiminnan peruskurssin ja Tullin tukena -täydennyskoulutuksen
- aikuiset perheessä ovat tutustuneet toiminnan periaatteisiin ja hyväksyvät ne, myös lasten kanssa on käyty läpi toiminnan luonne ja he ovat vanhempiansa kanssa siihen halukkaita
- perheenjäsenillä ei ole tarttuvia tauteja, ja perheenjäsenet on rokotettu kansallisen rokotusohjelman mukaisesti
- perhe täyttää haastattelulomakkeen ja hyväksyy että toimintaa voidaan SPR:n toimesta seurata, raportointivelvollisuus

Käytännön polku

1. Koulutukseen osallistuminen, ystäväperhetoiminta esitelty koulutuksessa.

2. Haastattelulomakkeen täyttäminen ja sopimuksen allekirjoittaminen, molemmat perheen aikuiset allekirjoittavat sopimuksen, Punaisen Ristin osaston edustaja eli vastaanottokeskuksen yhteyshenkilö tai ystävävälittäjä läsnä.
3. Turvapaikkahakijaperheen etsiminen.
4. Ystäväperhe tapaa vastaanottoyksikön yhteyshenkilön, välitys (ensimmäisessä tapaamisessa on mukana SPR:n osaston edustaja eli vastaanottokeskuksen yhteyshenkilö tai ystävävälittäjä).
5. Tapaamiset jatkuvat perheiden keskenään sopimassa aikataulussa.
6. Ystäväperheen yhteydenpito osaston yhteyshenkilöön tai ystävävälitykseen, varmistus, että toiminta on käynnissä ja ilmoitetaan, jos/kun toiminta päättyy, ollaan yhteydessä mahdollisissa ongelmatilanteissa.
7. Ystäväperhetoiminnan ohjaus tapahtuu osastossa ja välityksessä, kaikki perheitä koskevat tiedot (haastattelulomake ja sopimus) säilytetään ystävävälityksessä.